

Univerzita Karlova

Husitská teologická fakulta

Bakalářská práce

Praha, 2012

Autor práce: Dominika Jelínková

Univerzita Karlova

Husitská teologická fakulta

Bakalářská práce

Karel Veliký a významné procesy v západní církvi jeho doby

Charlemagne and Significant Processes in the Western Church of His Epoch

Vedoucí práce:

ThDr. Kamila Veverková, Th.D.

Autor práce:

Dominika Jelínková

Praha, 2012

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala všem, kteří mi pomáhali s přípravou práce nebo mě jakkoli podporovali během jejího psaní. Především bych chtěla poděkovat vedoucí mé bakalářské práce, ThDr. Kamile Veverkové, Th.D., za její čas, ochotu, trpělivost, cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato diplomová práce byla umístěna v Ústřední knihovně UK a používána ke studijním účelům.

V Praze dne 11. dubna 2012

.....

Dominika Jelínková

Anotace

Práce popisuje v první kapitole dobu, která předcházela vládě Karla Velikého. V dalších kapitolách se již pojednává o tomto panovníkovi. V druhé kapitole jsou krátce vylíčeny rodinné záležitosti a hospodářství franské říše. Dále je popsán Karlův vztah s papeži, nejprve s Hadriánem I. a poté se Lvem III., kterým byl v roce 800 korunován na císaře. Díky zaměření práce na církevní problematiku je zde také charakterizována misie mezi Sasy a zakládání některých kostelů, popř. biskupství a arcibiskupství. V poslední kapitole je pokus o načrtnutí základních rysů Karlovy doby, která po něm dostala název – karolinská renesance. Největší důraz je při tom položen na dva učence, kteří pobývali na jeho dvoře, Einharta a Alquina.

Klíčová slova

Karel Veliký; papež; král; císař; Řím; franská říše; vojsko; Pipin; spor; Einhart; Alquin, církev, středověk.

Anotation

The first chapter of the thesis describes the period which precedes the reign of Charlemagne. All the following chapters deal with the sovereign himself. The second chapter briefly outlines the family background as well as the economy of the Kingdom of the Franks. Further, the work develops the relation between Charlemagne and papacy personified first by Adrian I, and then by Leo III, who crowned Charlemagne the emperor. The ecclesiastical focus of the work is provided by the characterization of the mission sent to the Saxons, establishment of churches, or dioceses and archdioceses. The last chapter summarizes basic features of the Charlemagne era which became known as Carolingian Renaissance while the greatest emphasis is put on the life Einhard and Alcuin - two scholars who stayed at the royal court.

Keywords

Charlemagne; Pope; King; Emperor; Rome; Kingdom of the Franks; Army; Pippin; Dispute; Einhard; Alcuin; Church, Medieval.

Obsah

Seznam zkratek	8
Úvod	9
1. Franská říše v 8. století	11
2. Karel Veliký	18
2.1. Osobnost Karla Velikého	18
2.2. Soukromý život Karla Velikého	18
2.3. Karlův dvůr	21
2.4. Rezidence ve franské říši	23
2.5. Hospodářství	23
2.6. Centralizace správy říše	25
2.7. Klesající vliv a smrt	26
2.8. VELIKÝ Karel	27
3. Karlovo mládí, jeho nástup na trůn a expanze	29
3.1. Karel králem	29
3.2. Christianizace Sasů	31
4. Vztah Karla Velikého a církve	37
4.1. Církev a benediktinská řehole	37
4.2. Karel a Hadrián I.	37
4.3. Langobardským králem	41
4.4. Krize ve Španělsku	42
4.5. Pomazání synů	43
4.6. Karel a Lev III.	44
4.7. Založení arcibiskupství v Salcburku	46
5. Teologické spory	47

5.1. Adopcianismus	47
5.2. Vztahy s Byzancí	48
5.3. Frankfurtský koncil.....	50
6. Karolinská renesance	52
6.1. CÁCHY	52
6.2. Alquin	53
6.3. Einhart.....	56
Závěr	58
Použitá literatura.....	59
Summary.....	62

Seznam zkratk

atd	a tak dále
např.	například
popř.	popřípadě
s.	strana
srov.	srovnej
sv.	svatý
tj.	to je
vol.	volume (díl)

Úvod

Bakalářská práce se týká osoby Karla Velikého, vládce franské říše, a jeho doby, a to v přímé souvislosti se stavem církve. Je skutečností, že žádný vladař křesťansko-germánské éry od pozdní antiky po dobu reformace se nemůže měřit s Karlem Velikým co do světodějného působení a jeho trvalých důsledků. A je také skutečností, že postihnutí života Karla Velikého a jeho díla v celém rozsahu není v této práci možný. Proto jsem si po pečlivém zvážení dovolila reflektovat významné procesy v rámci křesťanské církve a důležité momenty života franského vládce.

Bakalářská práce je rozdělena celkem do šesti kapitol a v první kapitole je popsán vývoj franské říše od Karlova předka, majordoma Pipina I., po Karlova otce, Pipina III. Bylo to období, kdy se majordomové z rodu Pipinovců stali králi ve franské říši a vytlačili královskou dynastií Merovejců z trůnu. Tento vývoj, který trval přibližně sto let, je stručně shrnut, aby nastínil situaci, za které se Karel Veliký dostává na trůn. Karlova vítězství a jeho císařský titul nabývají pak v tomto kontextu větší váhy.

V druhé kapitole je podrobněji rozebrána osoba Karla Velikého a jeho vztahy s rodinou. Dále se práce věnuje hospodářství ve franské říši a celé její správě. V závěru kapitoly je pokus o rozbor přídomku VELIKÝ a úvaha, zda je pro něj toto označení adekvátní.

Jelikož je práce primárně zaměřena na vztah Karla Velikého a církve, tak ačkoliv měla být třetí kapitola o jeho nástupu na trůn a následných expanzích, rozhodla jsem se, že její největší část bude věnována jedné konkrétní expanzi, a to do pohanského Saska. Výboje na saské území byly spjaté s intenzivní misijní činností, kterou Karel všemožně podporoval.

Následující kapitola je tou nejkřičivější v celé práci, protože se týká právě vztahu Karla Velikého a církve. Jsou zde popsány vztahy Karla a jednotlivých papežů, konkrétně Hadriána I. a Lva III. Je zde důraz především na dohody, které Karel s papeži uzavřel, na jeho stoupající vliv, který měl na západní církvi, jak se později ukázalo za pontifikátu Lva III., kdy se označil za ochránce víry. Podrobněji je naznačena Karlova císařská korunovace v roce 800, která zásadním významem změnila postavení franské říše v celoevropském kontextu.

Pátá kapitola se týká teologických sporů Karlovy doby, z nichž jsem se zaměřila především na problém adopcionismu, který byl Karlem i papežem odmítnut jako hereze, a na uctívání ikon. Otázka obrazoborectví byla v Byzanci velmi palčivá, a když byzantský dvůr učinil

samostatné rozhodnutí na druhém nikajském koncilu a vyžadoval pro ně všeobecnou platnost, odmítl to Karel v ostré polemice s byzantským císařstvím jako nepřijatelné zasahování do jeho role vůdce a prosadil příklon papeže k odlišnému mínění, které bylo přijato na frakfurtské synodě roku 794. Vstupem Karla Velikého do tohoto sporu se prohloubil již napjatý vztah mezi západořímským a východořímským císařem.

Závěr mé práce je pokusem o kulturně-duchovní náčrt Karlovy doby, která podle něj později získala svůj název – karolinská renesance. Je to však příliš široký pojem, o kterém by se dala napsat samostatná práce, a proto jsem toto téma rozdělila pouze do tří podkapitol. Jedna z nich se týká císařské rezidence Cáchy, kterou založil sám Karel Veliký. Dále jsem se věnovala Alquinovi, jednomu z nejbližších rádčů Karla Velikého, tvůrci vzdělávacích reforem a dvorské školy. Jako téma třetí podkapitoly jsem vybrala osobnost učence, bez kterého bych pravděpodobně nemohla tuto práci sepsat, neboť bych neměla dostatek materiálů o postavě Karla Velikého, a tím je Einhart. Kvůli zadanému rozsahu práce nebylo možné detailně postihnout celý Karlův život a jeho působení.

Ze stylistických důvodů jsem v práci používala jak označení Karel Veliký, tak také pouze Karel. U Einharta¹ jsem zvolila tento přepis jeho jména, jelikož ho používá i historik Hägermann,² z jehož monografické práce jsem převážně vycházela.

Ve své badatelské práci jsem použila jako pramenný zdroj životopis Karla Velikého *Vita Caroli Magni*, jehož autor je již zmíněný Einhart³, který “slovy básníka” až legendárně představuje velkého vládce jako samotného Homéra. Dále jsem použila adekvátní odbornou literaturu a slovníky⁴. Bakalářskou práci jsem zpracovala pomocí deskriptivní metody a kontextuální analýzy.

¹Einhart (770-840) byl prvním životopiscem Karla Velikého. Obvyklejším je způsob přepisu jeho jména Einhard. K jeho osobnosti blíže kapitola 6.3. Einhart.

²HÄGERMANN, Dieter. *Karel Veliký: Vládce Západu*. První vydání. Praha: Prostor, 2002.

³GARROD, H.W. – MOWAT, R.B. *Einhard's life of Charlemagne: the latin text*. Oxford: The Clarendon press, 1915.

⁴Ke standardním publikacím v německém odborném světě patří lexikon středověku. Srov.: *Lexikon des Mittelalters*. Munich: LexMA-Verlag, 1980ff.

1. Franská říše v 8. století

V první kapitole se zabývám situací, kdy se předkové Karla Velikého dostali do čela franské říše obydlené Franky⁵, a zaměřuji se na události, které přispěly k tomu, že se z majordomů stali mocní vládci rozsáhlého území, které pak Karel Veliký přebírá. Podklady pro tuto kapitolu jsem čerpala především z díla *Karel Veliký Vládce Západu* od Hägermanna⁶, z knihy *Kultura středověké Evropy* od Le Goffa⁷ a z práce české historičky Bednaříkové *Frankové a Evropa*⁸.

Franská říše byla územím, jež bylo ovládáno merovejskou dynastií⁹. Ovšem od doby krále Dagoberta I.¹⁰ nebyli Merovejci určující silou v říši¹¹ a na jejich místo nastoupili majordomové. Franská říše se dostává ke konci vlády merovejského rodu do rozvratů, z nichž ji vyvádí majordomové z rodu Pipinovců, a jim pak bude trvat přibližně sto let, než se zcela ujmou vlády. Pipin I. Starší¹² je zakladatelem této dynastie a jeho syn, Pippin II. Prostřední¹³, byl

⁵*Oxfordský slovník světových dějin*. První vydání. Praha: Academia, 2005, s. 176. „Frankové, volný svazek několika germánských kmenů, které po pádu západofranské říše založili na konci 5. stol. nejmnocnější křesťanské království v západní Evropě. Frankové se dělili na tři skupiny: sálskou (z níž pocházeli zakladatelé franské říše, MEROVEJCI), ripuárskou a chattuárskou. 486 porazili Frankové vedení králem CHLODVÍKEM u Soissons krále Syagria, vládce stejnojmenné říše, která se rozkládala na území dnešní střední Francie. Chlodvík pak zvítězil nad Alamany a 507 dobyl také vizigótskou říši na jihu Francie. 751 byli MEROVEJCI vystřídáni dynastií Karlovců. Nejvýznamnějším panovníkem franské říše se stal KAREL VELIKÝ, jenž rozšířil franské území od pobřeží Atlantského oceánu až po Uhry na východě. 843 bylo království rozděleno na západofranskou a východofranskou říši. Ze západní části vznikla Francie, východní část se stala součástí Svaté říše římské.“

⁶HÄGERMANN, Dieter. *Karel Veliký: Vládce Západu*. První vydání. Praha: Prostor, 2002.

⁷LE GOFF, Jacques. *Kultura středověké Evropy*. Druhé vydání. Praha: Vyšehrad, 2005.

⁸BEDNAŘÍKOVÁ, Jarmila. *Frankové a Evropa*. První vydání. Praha: Vyšehrad, 2009. K tématu Franků jsou věnovány další odborné publikace. Srov.: BEDNAŘÍKOVÁ, Jarmila. *Stěhování národů*. Druhé vydání. Praha: Vyšehrad, 2007. JAMES, Edward. *Frankové*. První vydání. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 1997. BEDNAŘÍKOVÁ, Jarmila. HOMOLA, Aleš. MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk. *Stěhování národů a východ Evropy*. První vydání. Praha: Vyšehrad, 2006. Nepostradatelným zdrojem odborných informací je *Lexikon des Mittelalters*. Munich: LexMA-Verlag, 1980ff. Významným pramenem pro studium historie Franků jsou Dějiny Řehoře z Tours o deseti knihách, sepsané v poslední třetině 6. století. Srov.: Z TOURS, Řehoř. *O boji králů a údělu spravedlivých. Kronika Franků. Dějiny v deseti knihách*. První vydání. Praha: Argo, 2006.

⁹K osobnostem prvních Merovejců srov.: Z TOURS, Řehoř. *O boji králů a údělu spravedlivých. Kronika Franků. Dějiny v deseti knihách*. První vydání. Praha: Argo, 2006.

¹⁰Doba vlády: 603-639. Dagobert I. byl posledním králem, který skutečně vládl; jeho následovníci byli jen „loutkami na trůně“.

¹¹Důvodů bylo několik – merovejští králové nastupovali na trůn mladí a jejich vladařské zkušenosti byly velmi slabé, nebyli příliš ambiciózní a jedině, co je zajímalo, byly hry a oslavy.

¹²Žil přibližně v letech 580-640.

¹³Žil v letech 635-714.

mocným majordomem v Austrasii¹⁴. Od počátku měl Pipin II. ideu sjednocené říše, což chtěl uskutečnit pomocí politického umění, nikoliv vojenskými výboji. V Neustrii (západní části franské říše) probíhaly spory, jež se staly velkou příležitostí pro Pipina Prostředního k angažovanosti v říšské politice. V roce 685 byl Pipin II. povolán neustrijskou šlechtou, aby ji pomohl s tammím majordomem, který na ni kladl velké nároky. Pipin II. šlechtě vyhověl a v roce 687 vyhrál bitvu u Tertry, díky níž se stal pánem i v Neustrii. Tato bitva znamenala praktické vítězství majordomátu nad královskou mocí. Pipin II. nechal na trůně merovejského krále, aby proti němu nevznikaly jakékoliv námitky ze strany šlechtických rodin, které podporovaly krále.

Pipin II. zakročil ve Frísku¹⁵, jehož výbojnou politiku dokázal zkrotit pomocí své sňatkové politiky. Díky Pipinu II. bylo také v Utrechtu založeno biskupství¹⁶, jež se stalo centrem misie ve Frísku. Biskupem v Utrechtu se stal Willibrord, který již před založením biskupství získal od Pipina II. povolení ke kázání evangelia v dobytých částech tohoto území, a tak se snažil obyvatele Fríška obrátit na křesťanskou víru. Pipin II. se stal tímto jednáním významný právě proto, že jako první panovník ve velké míře využívá křesťanskou misii k tomu, aby dosáhl svých politických cílů.

Nástupcem Pipina II. je jeho levoboček Karel Martel¹⁷, kterému trvalo dlouho dobu, než si vydobyl své místo před právoplatnou manželkou Pipina II., nyní již vdovou, Plektrudou. Karel Martel měl ovšem podle franského práva stejný legitimní nárok na nástupnictví jako Pipinovi synové z řádného manželství. V roce 720 se Karel Martel stává majordomem celé říše a stejně jako jeho otec i on ponechává formálně na trůnu merovejského krále¹⁸. V roce 737 umírá král Theuderich IV. a Karel Martel nechává královský trůn volný. Toto jednání svědčí o autoritě a sebevědomí Karla Martela, jelikož je prvním majordomem, který vládne bez merovejského krále v pozadí.

Za Karla Martela dochází k soustavné misijní práci v Zarýní. Dalším jeho významným

¹⁴Východní část franské říše.

K rozdělení franské říše došlo v roce 511, kdy před svou smrtí merovejský král Chlodovech I. rozdělil franskou říši mezi své syny na Neustrii, Austrasii, Akvitánii a Burgundsko.

¹⁵V letech 690-695.

¹⁶Kolem roku 708.

¹⁷Žil v letech 686-741.

¹⁸Theuderich IV (711-737).

činem je vítězství nad Araby poblíž Poitiers v roce 732, kde chránil svatyni Martina z Tours¹⁹. Církev byla v době majordomátu v rozkladu, biskupové a ostatní duchovenstvo neměli možnost se vyvarovat místních bojů, což mělo za následek úpadek autority kněžstva. Dále poklesla církevní soudržnost, a tak se ke konci 7. století přestaly konat synody. Karel Martel nebyl příliš založený duchovně, ale spíše vojensky, a proto byly jeho zvyky hrubší. Sám se rozhodl ke vstupu do církevní správy a začal ji řídit pevnou rukou, k čemuž mu dal záminku rozvrácený stav tehdejší církve. Martel začal obsazovat biskupské stolce a opatská místa loajálními lidmi. Přikročil k rozsáhlé exekuci církevního majetku, aby si mohl udržet vojsko. Církvi majetek úplně neodňal, ale vazal platil tak nízký poplatek, že z toho církev skoro nic neměla. Statky začaly přecházet na potomky vazalů, a tím se dostávaly mimo církevní pravomoce. Díky neschopnosti celé řady biskupů, jež byli Martelem dosazováni, začal vzrůstat význam nižšího kněžství, které se muselo věnovat věřícím. Soukromý kněz byl živěn pánem velkostatku a byl v jeho područí. Bylo potřeba více duchovních podnětů k pozvednutí duchovenstva. Jedním z nich se stala misie. Karel Martel tedy pokračoval v misijní činnosti svého otce Pipina II. V 8. století probíhá anglosaská misie a díky ní přichází do pevninské Evropy svatý Bonifác²⁰.

Před svou smrtí v roce 741 rozdělil Karel Martel říši mezi své dva syny, Pipina III.

¹⁹Tato bitva pomohla popularitě Karla Martela, i když ve skutečnosti k velkým potyčkám ani nedošlo. Arabové ustoupili, jelikož si šetřili síly na další střety.

²⁰Narodil se asi v roce 675 a zemřel roku 705. Byl pokřtěn jako Winfrid a zasloužil si přízvisko apoštol Německa. Jeho biografii sepsal jeho žák Willibald. Byl vychován v benediktinském klášteře v Exeteru a po třinácti letech přešel do kláštera v Nurslingu, kde pak sám začal učit. Kolem roku 705 byl vysvěcen na kněze. Pro Bonifáce byly v jeho životě důležité tři pilíře – láska k písemnictví, k misiím a k papeži. V roce 716 začala jeho misijní činnost ve Frísku. Pipin III., otec Karla Velikého, který spravoval tuto oblast, zemřel roku 714, a na území začal vládnout pohanský král Radbod, a proto to pro Bonifáce nebyla nejpříznivější doba na šíření evangelia. Utrechtský arcibiskup Willibrord byl donucen odejít, a tak se společně vrátili do Anglie. Bonifác chtěl od papeže svolení k misijní činnosti, které nakonec dostává roku 719 od Řehoře II., od kterého zároveň získává jméno Bonifác. Bonifác se vrací do Fríška, kde mezitím zemřel Radbod a území ovládá Karel Martel, což vytváří pro Bonifáce přítvěivější situaci. Byl za svou práci chválen a chvály se dostaly až do Říma, kam byl roku 722 povolán, aby ho papež ustanovil biskupem. Bylo mu dáno povolení, aby kázal i na území franské říše, kde byl pod ochranou Karla Martela, což pro něj byla výhodná pozice. V dalších Bonifác letech působil na území Bavorska, Durynska, Hesenska a dalších a založil mnoho klášterů. V zimě 737 byl opět povolán do Říma a tam papežem Řehořem III. jmenován arcibiskupem. Dále tam projednával strukturu církevní organizace v Německu, kam se také později vrátil a pokračoval ve své misijní činnosti. V Německu založil biskupství v Salzburgu, Regensburgu, Freisingách, Buraburgu, Würzburgu, Erfurtu, Eichstättu a Neubergu. V roce 744 také založil klášter Fulda, který spadal přímo pod pravomoce papeže. Po smrti Karla Martela v roce 741 získal Bonifác větší podporu od jeho synů, především od Karlomana, jemuž pomohl s obnovou církve ve franské říši, ke které získal povolení od papeže Zachariáše. Bonifác sídlil ve městě Mainz, ale pravděpodobně ho arcibiskupský úřad nebavil, jelikož předal své povinnosti žákovi Lullovi a v posledním roce svého života se vrátil k misijní činnosti ve Frísku. 5. června 754 ho napadla skupina pohanů a Bonifác podlehl zraněním.

Pro více informací doporučuji: American Council of Learned Societies. *Dictionary of the Middle Ages*. New York: Charles Scribner's Sons, 1984, vol. 2, s. 321-322.

Staršího a Karlomana. Karloman získal východní území, tedy Austrasii, Alemánii, Durynsko, a Pipin III. část západní, což bylo území Neustrie, Burgundska a Provence. Bratři se z taktických důvodů dohodli, že z kláštera přivedou na trůn posledního merovejského krále, Childericha III.²¹, aby byl loutkou v jejich rukou. Chtěli, aby byla šlechta upokojena tím, že má merovejský panovník královskou moc a majordomové se tak nemusí obávat nepokojů.

Od Karlomana, který byl duchovněji založen než Pipin III. a od začátku měl sklony orientovat se na duchovní dráhu, vzešla myšlenka, že by bratři měli svou moc opřít o církev. V roce 742 se Karloman obrací na Bonifáce a žádá ho, aby se ujal reformy církve, a tak Bonifác nakonec dostává od papeže Zachariáše²² povolení ke svému působení na území franské říše. Bonifác požaduje, aby se kněží začali scházet na synodách, jelikož poslední synoda proběhla na konci 7. století. V dubnu roku 743 se po dlouhé pauze jedna synoda odehrává a stává se základem pro všechny další, které byly každoročně svolávány. Na této první synodě bylo dohodnuto, že kláštery se budou řídit benediktinskou řeholí²³ a biskupové musejí složit přísahu věrnosti římskému papeži. Bonifác také usiloval o navrácení církevního majetku, jež byl církvi vzat za vlády Karla Martela, ale v tomto ohledu nebyl příliš úspěšný. Usnesení z této první synody byla Karlomanem přijata jako státní zákon. V roce 745 dochází k prvnímu shromáždění biskupů celé říše, neboli k celofranskému shromáždění, jemuž předsedali oba majordomové: „*Kromě všeobecných reformních plánů, jako bylo posílení biskupské moci, pozdvižení mravnosti kněžstva a potírání pohanských obyčejů, se biskupové zasazovali především za návrat odcizeného církevního majetku. Tento požadavek byl ovšem nesplnitelný, protože franští majordomové nemohli riskovat ztrátu loajality svých přívrženců. Bylo možné pouze prosadit dodatečnou daň církvi jako vyrovnání materiálních ztrát.*“²⁴ Bonifác dále založil v roce 744 jako

²¹Na trůn byl dosazen roku 743.

²²Pontifikát 741-752, „poslední Řek na Petrově stolci“.

²³*Oxfordský slovník světových dějin*. První vydání. Praha: Academia, 2005, s. 61-62.: „členové řádu založeného sv. BENEDIKTEM. Z původních Benediktových nadací v Subiacu a Monte Cassinu ve střední Itálii se v relativně krátké době počet benediktinských klášterů v Evropě rozšířil na několik tisíc. Vrcholné prestiže a vlivu dosáhl řád v 10.-11. st.; nejproslulejším se stalo opatství v burgundském Cluny (...). Základní koncepce benediktinského způsobu existence spočívá v podpoře života odděleného od vnějšího světa, díky čemuž mohou řeholníci a řeholnice (benediktinky) zasvětit život zbožnosti a modlitbám.“ Srov.: FRANK Suso, Karl. *Dějiny křesťanského mnišství*. První vydání. Praha: Benediktinské arcidiákonství sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2003, s. 52-63. HOLZHERR, Georg. *Řehole Benediktova – uvedení do křesťanského života*. Komentář. První české vydání. Praha: Benediktinské arcidiákonství sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2001. VENTURA, Václav. *Spiritualita křesťanského mnišství*. Díl 2-3. První české vydání. Praha: Benediktinské arcidiákonství sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2010.

²⁴HÄGERMANN, Dieter. *Karel Veliký: Vládce Západu*. První vydání. Praha: Prostor, 2002, s. 53.

misijní centrum klášter Fuldu²⁵. Sám pak na misiji ve Frísku roku 754 zemřel mučednickou smrtí.

Karloman roku 747 rezignuje na svou funkci a dobrovolně odchází do ústraní v Římě, kde je přijat papežem a poté zakládá klášter na hoře Soracte, aby se mohl vrátit do svého kláštera v Monte Cassinu²⁶, který byl mateřským klášterem západního mnišstva. Svého syna Droga předal na výchovu bratru. Pipin III. se stal vládcem nad celou říší, jeho moc byla reálná, stále však nebyl králem, ale majordomem. Pipin III. si byl vědom nedůvěry velmožů a nenávisti šlechty a bál se, že v momentě, kdy by sesadil z trůnu merovejského krále, vypuklo by proti němu povstání. V roce 750 chce získat souhlas šlechty k tomu, aby se mohl na situaci v říši zeptat papeže, tento souhlas získává. Pipin III. vysílá k papeži Zachariášovi poselstvo²⁷ s otázkou týkající se franských králů, jež už nemají žádnou faktickou moc. Papež odpověděl, že je lepší, aby se králem nazýval držitel skutečné moci než ten, jemuž nezůstala žádná moc. Papež zároveň nařídil, aby se králem stal Pipin III., a tím je ze strany papeže položen základ závislosti krále na Petrově stolci. Merovejská dynastie vládla franské říši více než dvě století a Pipinovi III. se povedl státní převrat. Childerich III. byl v této době i se svým synem uzavřen do kláštera St. Bertin ve Flandrech.

²⁵Bonifác a Sturmí založily skupinu mnichů, která se soustředila kolem řeky Fulda, v roce 743 (možná 744). Klášter se brzy stal misijním centrem. Půdu a imunity, které klášter dostal za Karlomana, byly postupně zvýšeny dalšími franskými panovníky. Každý mnich z tohoto kláštera se stal vlastníkem půdy se značnou nezávislostí. Opati se mohli vyvarovat feudálním zákonům, ačkoliv nastaly jiné potíže: Sturmí (743-779) byl poslán do vyhnanství, Baugulf (780-802) a Ratgar (802-817) byli donuceni odejít z úřadu, Hrabanus Maurus (822-842) odešel do ústraní, aby se vyhnul politické nebezpečí, Theoto (856-868) zmizel. Po Binifícově smrti v roce 745 byly jeho ostatky poutníky odneseny do Fuldy. Opati kláštera ve Fuldě odpovídali představám Karla Velikého tím, že vybudovali vlastní školu a poslali mnoho studentů do Aachenu, včetně Einharta a Hrabana Maura. Postavili obrovskou knihovnu s více než 2000 spisy. Více viz: American Council of Learned Societies. *Dictionary of the Middle Ages*. New York: Charles Scribner's Sons, 1985, vol. 5, s. 311-312.

²⁶Klášter Monte Cassino leží mezi Římem a Neapolí a byl založen okolo roku 529 sv. Benediktem z Nursie. Benedikt zde ustanovil svá pravidla, která se stala základem západního mnišství. Některé informace o životě, ale především o následcích působení Benedikta z Nursie, máme dochované v díle Řehoře *Dialogues*. Benediktinský klášterní komplex byl zničen útokem Langobardů kolem roku 580, a tak komunita našla úkryt v Římě. Klášter se asi po sto padesáti letech začal obnovovat a opati jiných klášterů, například opat kláštera ve Fuldě, Sturmí, žádali klášter v Monte Cassinu o přepis benediktinské řehole. V Monte Cassinu žil například Paulus Diaconus, který napsal *Historia Langobardorum*, předtím, než se dostal na dvůr Karla Velikého. (Srovnej: DIACONUS, Paulus. *Geschichte der Langobarden = Historia Langobardorum*. Herausgegeben und übersetzt von Wolfgang F. Schwarz. Darmstadt: WBG (Wissenschaftliche Buchgesellschaft), 2009). V roce 883 byl komplex vypleněn Araby, přičemž byla spálena i originální pravidla benediktinské řehole. Mniši se do Monte Cassina vrátili kolem roku 950 pod vedením Abbota Algerna, který byl žákem opata Ody v Cluny a klášter opět začal vzkvétat. Pro více informací o klášteře doporučuji: American Council of Learned Societies. *Dictionary of the Middle Ages*. New York: Charles Scribner's Sons, 1987, vol. 8, s. 480-481.

²⁷To se skládá z Anglosasa a biskupa z Würzburgu Burkharda a opata z kláštera st. Denis a Pipinova zpravodaje Fulrada.

Pipin III. byl pravděpodobně v září roku 751 v Soissons se souhlasem říšských magnátů, kteří mu přísahali věrnost, zvolen králem, a tím zmizel úřad majordoma. Papežův zásah do dynastické otázky ve franské říši byl základem pro pozdější teorii uplatňující se v celém středověku, že papež jako náměstek Kristův má právo rozhodovat o trůnu a má právo jmenovat krále i císaře. Vliv církve při nastolení nového krále byl zesílen i způsobem, jakým se to odehrálo. Pipin III. byl uveden do královského úřadu podle biblického vzoru²⁸, byl pomazán svěceným olejem, což provedl Bonifác²⁹ za asistence biskupů. Pomazáním se královi dostalo božské legitimacy a vyrovnalo tak sílu královské merovejské dynastie.

Po smrti papeže Zachariáše nastupuje na papežský stolec Štěpán II.³⁰ a roku 753 žádá Pipina III. o pomoc, jelikož je ohrožován nájezdy Langobardů v čele s králem Aistulfem. Žádosti předcházela dohoda s langobardským králem, který ji ovšem nedodržel. Papež se vydává na cestu za Pipinem III. v zimě roku 753, což znamená rozchod papežství s východním císařstvím a začínající spolupráci s franským králem, což je pro dějiny středověku důležitým momentem. Pipin III. čekal papeže ve své vile, kde ho přijal v den Zjevení Páně, tj. na Tři krále roku 754. Král před Štěpánem II. poklekl a vedl mu koně. Tato uctivost, již Pipin III. vykonal, je později využita a vykládána ve smyslu, že králové a císaři mají být „štolby papežů“. Karloman přijel z Monte Casina a postavil se proti zájmům papeže, který ho zpětně nechal poslat do kláštera. Pipin III. se s touto situací vypořádal podobně v případě Karlomanova syna Droga, jehož měl v péči, a poslal ho do kláštera, aby se vyhnul nebezpečí pocházejícího z celé bratrovy rodiny. Díky této epizodě již neměl Pipin III. tak silnou pozici v říši, jelikož se část šlechty postavila proti němu. Hledal proto pomoc u papeže a chtěl od něj potvrdit nástupnictví svých synů. Ovšem Pipin III. se musel nejdříve dohodnout se šlechtou. Jednání probíhala o Velikonocích roku 754 ve Quierzy a zde se také mluvilo o Pipinově darování. *„Po politickém slibu „restituce“ následoval v Quierzy pakt „vzájemné lásky“ mezi králem a papežem – v duchu doby přísežné přátelství dvou rovnocenných partnerů. A jakožto zjevné vyvrcholení tohoto nového svazku mezi oběma mocnostmi, „posvěcenou autoritou papeže“ a „královskou mocí“, pomazal Štěpán II. v St. Denis u hrobu Karla Martela Pipina znovu, přičemž mu propůjčil čestný titul „římského*

²⁸ Jako pomazání králů ve Starém zákoně, zvláště Davida a Šalamouna, které si pak Karel Veliký zvolil jako dokonalý obraz pro duchovně orientovanou vládu.

²⁹ Tuto informaci uvádějí anály kláštera v Metách z roku 805.

³⁰ Pontifikát 752-757.

patricia“³¹, a dokonce mu vložil korunu na hlavu. Také královští synové – roku 751 se Pipinovi narodil další syn jménem Karloman (!) – byli pomazáni a biřmováni.“³²

Langobardský král Aistulf musel odvádět poplatky franskému králi a musel se vzdát některých dobytých byzantských území, jako například ravenského exarchátu³³. Pipin III. je předal papeži, což bylo udáno v Pipinově donaci. „S nástupem langobardského krále Desidera v roce 757 znovu vyvstal ve střední Itálii teritoriální problém a dočasně uzavřen byl teprve dobytím langobardské říše Karlem Velikým roku 774.“³⁴

Pipin III. se snažil své syny zapojovat do politického dění, proto se s ním zúčastnili několika různých výbojů, například do Akvitánie. Ještě za Pipinova života byli označeni jeho synové, Karel a Karloman, jako legitimní dědicové. Pipin III. měl ještě jednoho syna, Pipina, ale ten zemřel ve dvou letech v roce 761. Pipin III. zemřel 23. září 768 a byl pochován stejně jako Karel Martel v klášteře st. Denis, kde chtěl být původně pohřben i Karel Veliký³⁵.

³¹Patricius romanus – tento titul měl symbolizovat, že Pipin a jeho nástupci převzali ochranu nad Římem a celou západní církví.

³²HÄGERMANN, Dieter. *Karel Veliký: Vládce Západu*. První vydání. Praha: Prostor, 2002, s. 61.

³³HÄGERMANN, Dieter. *Karel Veliký: Vládce Západu*. První vydání. Praha: Prostor, 2002, s. 57: „Itálie se po roce 568 rozpadla na nejméně čtyři významné mocenské okruhy či zóny vlivu: 1) byzantský jih; 2) Langobardské království, jež se rozpínalo od severu až do poloviny Apeninského poloostrova a zahrnovalo autonomní vévodství Spoleto a Benevento; 3) ravenský exarchát jako opěrný bod byzantské říše na adriatickém pobřeží s Pentapolis, tj. Pětiměstí v oblasti Romagna, jenž se podobal klínu v těle langobardské říše; 4) Řím a jeho teritorium, které sice bylo státním územím Byzance, ale ponechané bez ochrany bylo vystaveno útokům Langobardů z jihu i ze severu.“

³⁴HÄGERMANN, Dieter. *Karel Veliký: Vládce Západu*. První vydání. Praha: Prostor, 2002, s. 61.

³⁵Nakonec byl pohřben v Cáchách, kde dodnes leží jeho ostatky.

2. Karel Veliký

2.1. Osobnost Karla Velikého

Karel Veliký je velice důležitou postavou v evropských dějinách. Byl to panovník, vojenský vůdce, diplomat, věřící, „exeget“ a „reformátor vzdělání“. Informace o jeho činnostech nejen veřejných, ale i soukromých můžeme čerpat díky jeho životopisci Einhartovi³⁶, který se řídil antickou předlohou Suetonia - *Životopisy dvanácti císařů*³⁷, aby posléze sepsal dílo *Vita Caroli Magni*³⁸. Einhart i autor Paderbornského eposu³⁹ popisují Karla Velikého jako statného a poměrně charismatického muže⁴⁰. To vše potvrzuje měření Karlových ostatků z 19. století, kdy se dokládá jeho výška 190cm (Einhart píše o sedmi stopách⁴¹)⁴². Einhart mluví i o Karlových charakterových vlastnostech velmi pozitivně. Einhartův spis tedy není příliš kritický a je zabarven ve smyslu ukázat svého hrdinu v tom nejlepším světle. Podle jeho životopisce nebyl Karel zlý, ani pomstychtivý či krutý, měl smysl pro humor a byl přátelský.

2.2. Soukromý život Karla Velikého

Život Karla Velikého v soukromí neodpovídal příliš tehdejšímu církevnímu představám⁴³. Množství konkubín a bastardů ovlivnilo Karlovo chování vůči jeho rodině a členům dvora,

³⁶Viz kapitola 6.3. Einhart.

³⁷SUETONIUS Tranquillus, Gaius. *Životopisy dvanácti císařů spolu se zlomky jeho spisu O významných literátech*. Třetí vydání. Praha: Svoboda, 1974.

³⁸Latinský text nalezneme v díle: GARROD, H.W. – MOWAT, R.B. *Einhard's life of Charlemagne: the latin text*. Oxford: The Clarendon press, 1915, s. 1-38.

³⁹Karel je zde opěvován jako jeden z nejvýznamnějších vládců Evropy, je označován jako „maják“, „vrchol“ a „otec“ Evropy. Autor pocházel z Karlovy doby, ale jeho totožnost je neznámá, podle jedné hypotézy by jím mohl být Einhart. Srov.: RATKOWITSCH, Christine. *Karoli vestigia secutus. Die Rezeption des "Aachener Karlsepos" in der Carlias des Ugolino Verino*. Wiener Studien Beiheft 25, Arbeiten zur mittel- und neulateinischen Philologie 4. Wien: Verlag der österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1999.

⁴⁰EINHARD. *Kaiser Karls Leben*. Berlin: Wilhelm Beffer's Verlagsbuchhandlung, 1850, s. 43.

⁴¹EINHARD. *Kaiser Karls Leben*. Berlin: Wilhelm Beffer's Verlagsbuchhandlung, 1850, s. 43.

⁴²HÄGERMANN, Dieter. *Karel Veliký: Vládce Západu*. První vydání. Praha: Prostor, 2002, s. 526.

⁴³Karel byl sebevědomý a ačkoliv byl zbožný, chtěl mít církev pod svou kontrolou. Církev neuznávala „rozvody“ a ideálem byl král s jedinou manželkou a dětmi, které vzešly právě z tohoto manželství. Karel tedy nerespektoval všechny požadavky církevních představitelů.

protože jim po jistou dobu⁴⁴ mnoho toleroval a staral se o jejich blaho. Karel měl pět „pravých“ manželek a osmnáct dětí⁴⁵. Manželky Himiltruda a Desiderova dcera⁴⁶ byly z manželství vypuzeny, Hildegarda byla matkou Karlových nástupců Karla, Ludvíka a Pipina⁴⁷, jména dalších dvou manželek jsou Fastrada a Liutgarda⁴⁸.

Karel se o své děti staral ve všech ohledech. Podle Einharta⁴⁹ je nechal vzdělávat ve svobodných uměních⁵⁰, což představovalo četbu latinských textů, základy psaní a počítání podle Alquinem⁵¹ sepsaných *propositiones*. Následovala rozsáhlejší studia, tedy svobodná umění – gramatika, rétorika a dialektika (trivium). Posléze následovalo tzv. kvadrivium – aritmetika, hudba, geometrie a astrologie. Mnozí členové rodiny byli vzděláni v klášteře St. Denis⁵², patrně i Karel a jeho bratr Karloman. Vzdělávací program se neomezoval pouze na duchovní oblast a již na konci 8. století jsou doloženi známí vzdělání laikové.

V Karlově době, která je nazývána karolinská renesance, a o níž se blíže zmíním v poslední kapitole, docházelo k návratu antiky ve smyslu územního řízení. K překladu děl antických autorů sloužila jako jazyk vzdělavců latina, v níž je napsán i životopis Karla Velikého *Vita Caroli Magni* od výše zmíněného Einharta. Einhart se mimo jiné inspiroval biografií císaře Augusta, od kterého se ovšem císař Karel v mnoha ohledech lišil. Toto znovuoobnovení latiny, která v té době byla již v úpadku, se povedlo jen zčásti – latina se stala živou pouze ve vyšších

⁴⁴HÄGERMANN, Dieter. *Karel Veliký: Vládce Západu*. První vydání. Praha: Prostor, 2002, s. 30 uvádí, že to bylo tak do poloviny 90.let.

⁴⁵Známe osmnáct jmen jeho dětí, ovšem musíme brát v potaz pravděpodobnost, že se nám zmínky o dalších nedochovaly.

⁴⁶Neznáme její jméno.

⁴⁷Karloman.

⁴⁸Karel si jí „vzal nejspíše jen proto, aby se papež Lev nemusel při své návštěvě v Paderbornu roku 799 setkat s jeho milenkami.“ Viz HÄGERMANN, Dieter. *Karel Veliký: Vládce Západu*. První vydání. Praha: Prostor, 2002, s. 530.

⁴⁹Einhart popisuje výchovu dětí Karla ve svém díle, srov.: EINHARD. *Kaiser Karls Leben*. Berlin: Wilhelm Beyer's Verlagsbuchhandlung, 1850, s. 40-41.: „Die Erziehung seiner Kinder richtete er so ein, daß Söhne wie Töchter zuerst in den Wissenschaften unterrichtet wurden, auf deren Erlernung auch er selbst seinem Fleiß verwandte.“

⁵⁰O vzdělání Einhart píše v: EINHARD. *Kaiser Karls Leben*. Berlin: Wilhelm Beyer's Verlagsbuchhandlung, 1850, s.46.

⁵¹Viz kapitola 6.2. Alquin.

⁵²Klášter leží na severu Paříže. Oratorium bylo nejspíš postaveno za merovejských panovníků a na velký karolinský kostel byl přestavěn v roce 775. Nynější kostel byl postaven v polovině dvanáctého století a částečně ve třináctém století. V klášteře byli vychováni i předkové Karla Velikého, jako například jeho otec Pipin III. Srov.: American Council of Learned Societies. *Dictionary of the Middle Ages*. New York: Charles Scribner's Sons, 1988, vol. 10, s. 61.

kruzích. Karel byl proti přijímání cizích mravů, sám byl oděn podle franského vzoru⁵³ a Einhart uvádí, že si pouze dvakrát, vždy při setkání s papeži v Římě⁵⁴, vzal dlouhou tuniku, chlamys a „římské boty“ podle byzantského vzoru. Karel byl prý skromným panovníkem, o čemž svědčí i jeho pohřeb nebo příležitostné pořádání hostin. Při hostinách zněly například „staré písně opěvující činy a války dávných králů“. Karel je nechával zapisovat, a tak se z nich zachoval fragment známý jako *Hildebrandovy písně*.

K oblíbené četbě Karla patřily spisy sv. Augustina, především dílo *De civitate Dei*⁵⁵. Karel kromě „franštiny“, jež byla jeho mateřským jazykem, ovládal mluvenou latinu a pasivně i řečtinu. O jeho další vzdělání se starali učenci Petrus z Pisy⁵⁶ a Anglosas Alquin. Dal podnět k utváření „franské“ gramatiky, zaměřené hlavně na pravopis. Tato iniciativa prozrazuje vědomí identity nečerpané jen z křesťanství a pozdní antiky. Jako unifikační také vnesl do označování měsíců v kalendáři lidový jazyk. Bez povšimnutí ponechal ovšem latinské názvy pro dny v týdnu, jež byly už zažitě.

Karlova inklinace k náboženskému životu může být trochu dvousečná, je to „něco za něco“. Na jedné straně jeho finanční příspěvky, regulace náboženského života v textech a zpěvech žalmů, ve věrouce, v hlásání víry, jeho iniciace stavby mariánského kostela v Cáchách, úcta ke hrobu sv. Petra v Římě, činy milosrdenství a mnohé další. Ovšem nesmíme při kritickém zkoumání opomenout ani druhou stránku Karlova náboženského života. Očekával pro sebe i pro svou rodinu stále modlitby a o jeho zásazích do církevní struktury i do teologických otázek budu podrobněji pojednávat v dalších kapitolách.

⁵³ „*Er kleidete sich nach vaterländischer, nämlich fränkischer Weise.*“ Srov.: EINHARD. *Kaiser Karls Leben*. Berlin: Wilhelm Beyer's Verlagsbuchhandlung, 1850, s.44.

⁵⁴ „... nur zu Rom kleidete Er sich einmal nach dem Wunsch des Papstes Hadrian und ein zweitesmal auf die Bitte von dessen Nachfolger Leo in die lange Tunika und Chlamys und zog auch römische Schuhe an.“ Poprvé tedy roku 781 při příležitosti pomazání a korunovace synů Ludvíka a Pipina papežem Hadriánem I., podruhé roku 800 o Vánocích při přijetí císařského titulu. Srov.: EINHARD. *Kaiser Karls Leben*. Berlin: Wilhelm Beyer's Verlagsbuchhandlung, 1850, s. 44.

⁵⁵ AUGUSTIN, svatý. *O boží obci* (1. a 2. Díl). Přetisk prvního vydání z roku 1950. Praha: Karolinum, 2007.

⁵⁶ Žil v osmém století a byl jedním z prvních učenců, kteří přišli na dvůr Karla Velikého. Pravděpodobně předtím sloužil na dvoře langobardského krále v severní Itálii. Petr, který radil králi v latině a odpovídal mu na jeho otázky týkající se knihy Daniel, s ním byl v těsném přátelském vztahu. Napsal učebnici gramatiky, psal básně a vytvořil malé pojednání o knize Daniel. Petr zemřel před rokem 799. Srov.: American Council of Learned Societies. *Dictionary of the Middle Ages*. New York: Charles Scribner's Sons, 1987, vol. 9, s. 519.

Karlův přínos ovšem nenalezneme pouze v rozvoji náboženském či intelektuálním, ale také mocenském. Karel zdědil po svém otci Pipinu III. Krátkém⁵⁷ velkou a mocnou říši a sám ji za své vlády téměř zdvojnásobil⁵⁸. „*Karlovo panství sahalo od Severního moře až po řeku Ebro, od údolí Aosta v severní Itálii až po Kalábrii, od Atlantiku až po Potisí v Panonii. Dále zahrnovalo Istrii a Dalmácii s výjimkou pobřežních měst i Germánii, zemi „mezi Rýnem, řekou Weichsel, Baltským mořem a Dunajem“ osídlenou „barbarskými a divokými národy“ Veletů, Srbů, Obodritů a Čechů, které válečnými výpravami přinutil k placení tribute.*“⁵⁹ Na tomto území žilo asi osm milionů obyvatel. Kromě válečných výbojů Karel vynikal i svou politikou. Díky ní uzavřel spojení s králem Asturie, Northumbrie a Mercie, s bagdáckým chalífou a s císařem v Konstantinopoli. Karel si také více než jeho předchůdci podrobil šlechtu. Ta měla pouze částečnou moc, která byla většinou vázána na panovníkovy dary. Stejně tak na tom byla církev, jejíž představení, především opati a biskupové, pocházeli z vrstvy šlechticů, a tak byli na hranici mezi duchovní službou a službou králi. Karel měl pod kontrolou svou zemi, i celou Evropu.

2.3. Karlův dvůr

Centrem královského dvora se roku 796 staly Cáchy poté, co vyhořela falc ve Wormsu. Císařský palác dnes najdeme v budovách radnice. Cáchy se nikdy svou honosností nevyrovnaly jiným císařským dvorům, přesto z nich Karel udělal jedno z center vzdělanosti. Rádci a odborníci⁶⁰, kteří nějaký čas pobývali v Cáchách, získali po čase od krále obročí, nebo se vrátili do své vlasti a město opustili.

Instituční jádro Karlova dvora tvořila dvorní kaple starající se o královský poklad relikvií⁶¹, o panovnícké bohoslužby a podílela se na správních úkonech. V jejím čele stál nejvyšší kaplan mající k dispozici kancléře. V osmdesátých letech 8. století došlo k rozšíření

⁵⁷Též mladším.

⁵⁸Pro podrobnější informace o expanzi Karla Velikého doporučuji: HÄGERMANN, Dieter. *Karel Veliký: Vládce Západu*. První vydání. Praha: Prostor, 2002, s. 216-266, 296-299, 397-400 a další.

⁵⁹HÄGERMANN, Dieter. *Karel Veliký: Vládce Západu*. První vydání. Praha: Prostor, 2002, s. 538.

⁶⁰Mezi ně patřili například opat v Tours Alquin, Theodulf z Orleánsu, Paulinus z Akvileje, Angilram ze St. Riquier, Petrus z Pisy či Paulus Diacon.

⁶¹Zvláště plášť sv. Martina.

kanceláře o dvorské úřady, jež představovali ministři⁶². Ke stálému personálu přistupovali rádci, jejich úkolem bylo sepsání programových textů a říšská shromáždění. Dále měl Karel mnoho dvořanů⁶³ a ti u něj získávali vzdělání.

Písemné zmínky o dvorské škole můžeme nalézt například v básních učenců z Karlova dvora, například Theodulfa a Alquina⁶⁴, ale také v diedenhofenském kapituláři z roku 805 předkládajícím jakýsi učební plán, v němž uvádí výuku čtení, církevního zpěvu, správného psaní, svobodných umění, komputa⁶⁵ a lékařského umění. Škola se tak stala součástí kaple. Byli zde vzděláváni především písaři, na jejichž výběr dohlížel sám Karel. Jednou z osobností, která prošla dvorskou školou, je například Hrabanus Maurus⁶⁶. Je pochybné, zda byl dvůr, především na konci 8. století, sídlem palácové školy, jež proslula hlavně v dějinách umění. Pokud by tomu tak bylo, vznikla by zde díla jako tzv. říšský kalendář⁶⁷, či známá lékařská kniha. Dalším argumentem pro to, že se palácová škola nenacházela v Cáchách, je, že nejslavnější rukopisy z Karlova okolí, tj. *Godešalkův evangelistář* a *Dagultův žaltář*, vznikly předtím, než se Cáchy staly rezidencí.

V Cáchách se pod dohledem Alquina vytvořila tzv. Akademie opisující athénský vzor. Její program se nevyznačoval originalitou, ale obnovou. Nešlo zde o nové teorie a myšlenky, jako spíše o navrácení důležitých teologických postav, například církevních otců, především

⁶²Mezi ně patřil komorník (vedl celkový rozpočet), číšník (organizoval královskou tabuli), falckrabě (zástupce panovníka u královského soudu), senešal (vedoucí personálu), maršálek (pověřený vojenskými úkony a odpovědný za jezdeckvo), kvartýrmajstr (staral se o cestovní potřeby dvora).

⁶³Např. Angilram, opat ze St. Riquier, Benedikt z Aniane a Einhart.

⁶⁴Oba dva učenci byli zároveň básníci a máme v pozdějších textech doloženo, že některé jejich básně se týkaly dvorské školy, ovšem samotné básně se nám nezachovaly.

⁶⁵Kompuktus = výpočet kalendáře.

⁶⁶Neboli Hraban z Fuldy. Narodil se asi v roce 780 a zemřel 4. února 856. Byl to opat, exeget a básník karolinské doby. Jméno Hrabanus (Rabanus) pochází ze staré germánštiny *hraban*, *raban* (krkavec). Maurus je klášterní jméno oblíbeného žáka sv. Benedikta, sv. Maura. Narodil se v Mainzu, kde také jako arcibiskup zemřel. Byl žákem Alquina, rádce Karla Velikého a vedoucího dvorské školy v Aachenu. Hlavní část jeho života je spjata s klášteřem ve Fuldě. Opatem v klášteře je od roku 822 a je stoupencem krále Lothara, ale po dvaceti letech musel na své místo rezignovat. Hrabanus se celý svůj život snažil o reformu mnišského života. Jeden z jeho nejvýznamnějších žáků byl Gottschalk. Hrabanův hlavní přínos můžeme sledovat ve dvou oblastech – praktické křesťanské písemnictví exegetické a pastorální povahy a na druhé straně velké encyklopedické dílo. Jeho díla jsou například *De institutione clericorum* nebo jeho encyklopedické dílo *De rerum naturis* (nazývané *De universo*), které obsahuje dvacet dva knih a bylo napsáno po roce 842, v době jeho exilu v Petersbergu blízko Fuldy. Více informací naleznete v: American Council of Learned Societies. *Dictionary of the Middle Ages*. New York: Charles Scribner's Sons, 1985, vol. 6, s. 306-308.

⁶⁷Odkazuje na původ kláštera v Lorsch.

Karlova oblíbenec Augustina, do podvědomí vzdělanců. Centrem dvora byl sám král, který se na konci života snažil o správné vydání Bible.

2.4. Rezidence ve franské říši

V době Karlovy vlády dosáhla franská říše obrovského rozmachu a král ji už nebyl schopen, podle vzoru svých předků, kontrolovat přejížděním z místa na místo, což mělo za následek vznik Cách. Od roku 795 byla jeho vláda upevněná a král si mohl dovolit některé oblasti řídit na dálku přes střední vrstvu⁶⁸. Karel velmi cestoval a jedním z důvodů byla kontrola říše, ale hlavní důvody byly vojenské a diplomatické. Někdy šlo i o modlitbu nebo uctívání světců, jako v případě jeho cesty do Říma nebo do Tours. Díky svým cestám si vybudoval četné kontakty s vysokými hodnostáři, králi či místodržícími. Na konci tohoto „světového působení“ se staly Cáchy v roce 788 jeho zimním sídlem, ale to neznamená, že nadále necestoval, vydal se například na inspekci výstavby flotily v Atlantiku (807), nebo k Labi ohledně střetů s Dány.

Než se Karel usadil v Cáchách, přemýšlel o několika městech, jež se mohla stát jeho novou rezidencí. K jeho závěrečnému rozhodnutí nakonec přispěl fakt, že Cáchy vynikaly značným královským majetkem a ležely na periferii, kde Karel nechal budovat reprezentativní budovy. V Cáchách jsou dodnes teplé prameny, které byly využívány již v pozdní antice. Jednou z budov, kterou Karel ve svém městě vybudoval, byl palác, kde byla královská přijímací hala, věž Granus, dvojpodlažní kaple a celý palácový okrsek, což vytvářelo obytné budovy pro dvořany a řemeslníky. Kromě dřevěných budov zde byly také kamenné domy s komnatami.

2.5. Hospodářství

Ke krytí denních výdajů sloužil královský poklad, jak dokazuje Karlova závěť z roku 811, který byl rozšiřován především z královské kořisti. Z pokladu šly například dary různým Karlovým pomocníkům. Dary mění svou roli v momentě, kdy je král začíná vyžadovat od kostelů a opatství, aby tím demonstrovaly svou oddanost panovníkovi. V roce 817 byly dokonce

⁶⁸To byli jeho synové, arcibiskupové, královští vyslanci, královští vazalové, biskupové, opati.

kláštery rozděleny podle svých materiálních závazků. Kasu dále obohacovaly pokuty, cla, poplatky za udržování míru a za používání cest a mostů a také zisk z ražby mincí. Tyto poplatky na královský dvůr většinou ani nedoputovaly.

V Karlově době došlo k vzestupu vrchnostenského hospodaření, které dávalo práci a životní normy širokým vrstvám venkovského obyvatelstva. Svědčí o tom hojnější setí obilí na vhodných půdách, především pšenice. Byl to pokrok v rámci trojpolního hospodářství⁶⁹. V zemědělství se používalo železo, protože bylo důležitým materiálem pro výrobu zbraní, a tedy nepostradatelné pro franské vojsko. Rostoucí výroba obilí a pěstování dalších plodin, zvláště vína, nebyla zastavena ani hladomorem, neúrodou a epidemiemi. Proto můžeme i přese všechny nedostatky mluvit o hospodářském rozvoji. Hojný počet obchodníků, především na severovýchodě, zajišťoval obchodní styky s okolním územím, ale i s Anglií a skandinávskými zeměmi.

Pokrok mohl vzniknout především díky vrchnostenskému hospodářství od poloviny 8. století. „*V souvislosti s rozšiřováním produkce obilí a jiných plodin na vlastní svobodné půdě si dokázal vrchnostenský pán vynutit potřebné pracovní síly k sezonním pracím jako byla orba, setí, sklizeň, výmlat a doprava obilí z rolnických usedlostí. Jejich držitelé buď upadli do závislosti na pánech, tj. do „poddanství“, nebo byli jako bývalí pánovi pacholci usazeni na dvorech, které vznikaly zpravidla vykloučením a obděláním panské půdy.*“⁷⁰ Do určité míry vrchnostenské hospodářství odpovídalo zájmům pána i pacholka – pán se nemusel starat o ubytování, výchovu, oblečení ani jídlo (jak tomu bylo u otrokářů v antice), poddaný odváděl zhruba polovinu své pracovní síly a výnosů pánovi, ale měl své hospodářství, které bylo zpravidla dědičné. Na druhé straně ale nešlo o nějaký smluvní závazek mezi rovnocennými partner, a stále se jednalo o mocenský poměr, v němž vrchnost stanovovala podmínky. Jisté je, že vrchnostenské hospodářství bylo kolem roku 800 a později důležité pro všeobecný rozvoj.

Důležitým pramenem poskytujícím informace o praktické ekonomice z Karlovy doby je *Capitulare de villis vel curtis imperialibus*⁷¹, dochovaný v rukopisech z druhé čtvrtiny 9. století. Je možné, že tento text vznikl po roce 800 ještě za Karlovy vlády, anebo na počátku vlády jeho

⁶⁹Třetina půdy se každoročně regenerovala v podobě úhoru a střídání jařin a ozimů rozšířilo skladbu pěstovaných plodin.

⁷⁰HÄGERMANN, Dieter. *Karel Veliký: Vládce Západu*. První vydání. Praha: Prostor, 2002, s. 553.

⁷¹„Nařízení o (korunních) statcích a císařských dvorech“ nebo „o dvorech a statcích impéria“ - Hägermannův překlad viz HÄGERMANN, Dieter. *Karel Veliký: Vládce Západu*. První vydání. Praha: Prostor, 2002, s. 555.

syna Ludvíka. Je to soupis majetku zabývající se problematikou špatného hospodaření a podvodů na královských dvorech. Dokument zároveň napomíná správce, aby skládali účty ze svých statků. „*Celý text kapituláře se řídil heslem: „Chceme, aby naše dvory, které jsme zřídili k našim službám, nám sloužily zcela, a ne jiným lidem“, tedy například hrabatům, či jiným úředníkům. K této části se váže další požadavek, obsažený ve větším počtu kapitulářů z konce Karlovy vlády, aby totiž „unsere familia“, tj. poddaní držitelé dvorů, selská chasa a sloužící ve dvoře, „byla dobře chráněna a nikdo ji netlačil do chudoby“. ... Také královským poslům je všeobecně zakázáno, aby se cestou do falce a zpět ubytovávali na statcích určených k zásobování královské tabule a využívali jejich pohostinství. Péče o posly je výlučně povinností hrabat.*“⁷² Text se dále zabývá povinnostmi správců statků, chovem koní, zásobováním dvora, peněžním během, udržováním budov a jejich inventáři, problémem lovu a rozkazy pro soudce. Panovník také nařizuje oddělené účetnictví pro výdaje dvora a pro jiné účely. V závěru se text vrací k potřebám krále a jeho vojenských výprav. Text díky svému zaměření odhaluje kompletní královský rozpočet, který poukazuje na snahu po nápravě ve všech oblastech ke konci Karlovy vlády.

Vilikace, neboli komplexy statků či „ministeria“, zajišťovaly především základní zásobování putujícího dvora, zároveň byly plně integrovány do soudobého „válečného hospodářství“⁷³. Kromě těchto požadavků vyžaduje kapitulář záznamy o příjmech a výdajích. Ovšem slabá politika Karlova syna Ludvíka přispěla ke ztenčení královského majetku. Text ukazuje závislost dvora na samostatných statcích.

2.6. Centralizace správy říše

Falce a hospodářské dvory se začaly shlukovat do tzv. královských krajů sloužících především k pobytu a zásobování dvora a k vojenským aktivitám. V čele celé správy země stál král se svým dvorem. Jak jsem uvedla výše, v rámci dvora pak existovaly různé funkce. Karel zakládal po celém území říše arcibiskupství, která ho podporovala, a na druhou stranu se ale stala silnou protiváhou jeho ústřední moci. Lenní zřízení zajišťovalo panovníkovi královské vazaly mezi magnáty, jelikož poskytnutí léna bylo spojené s přísahou věrnosti a vedlo k smluvnímu

⁷²HÄGERMANN, Dieter. *Karel Veliký: Vládce Západu*. První vydání. Praha: Prostor, 2002, s. 556-7.

⁷³Díky chovu koní, výrobě válečných vozů, zbraní a dalších vojenských předmětů.

propojení části šlechty s králem. Ačkoliv existovaly kanonické volební předpisy, tak si Karel na církevní posty dokázal vždy prosadit své přívržence a pokud to šlo ztuhla, řešil situaci sedisvakancemi, díky nimž mohl zasahovat do biskupského majetku. Kláštery a královská opatství podléhaly králově moci – například St. Martin v Tours obdržel Alquin. Biskupství a opatství spolu s hrabstvím tvořila páteř královny vlády. I přes nejrůznější Karlovy snahy založit „Boží obec“ po vzoru Augustina či se snad řídit vzorem králů ze Starého zákona (Jošijáš, David, Šalamoun), musel se Karel vždy domluvit s mocnými rodinami a se šlechtou v říši. *„Rodinné spory, šlechtická rivalita a zesílené sebevědomí představitelů církve vedly záhy k erozi královské vlády, která vyústila ve válku mezi bratry a „rozklad“ Karlovy říše.“*⁷⁴

2.7. Klesající vliv a smrt

Druhá polovina roku 810 byla pro Karla obdobím hrůzy. 6. června 810 zemřela jeho prvorozená dcera z manželství s královnou Hildegardou, Rotruda. Tato událost Karla velice ranila. Na jaře stejného roku se ve Frísku vylodila dánská flotila a Karel táhl do Saska a na Verden, kde získal zprávu, že se dánské loďstvo stáhlo zpět na Jutský poloostrov. Do toho zemřel král Pipin Italský, který ze všech Karlových potomků zdědil nejvíce talentu po svém otci. Král Pipin Italský byl pohřben v kostele sv. Ambrože v Miláně.

Karel se v říjnu vrací do Cách, kde propuká epidemie dobytka, což způsobí hlad a chudobu. Panovník vydává kapituláře, kterými se snaží kritickou situaci zmírnit. Karel, pravděpodobně silně ovlivněn událostmi posledních měsíců, nechal na začátku roku 811 sepsat velice podrobnou závěť, kterou najdeme v plném znění u Einharta. V závěti stojí, jak se Karel rozhodl naložit se svým majetkem, aby po své smrti předešel sporům. Velká část majetku měla být rozdána mezi chudé a církve. Rodinní dědici Karlova majetku nebyli jen synové a dcery, ale i vnuci a vnučky.

Ke konci svého života přichází císař se silnou kritikou církve a klade si otázku, zda jsme vůbec křesťany a zda může fungovat jakýsi boží stát. Karla trápil i postupně upadající mnišský život. Tyto a další úvahy předcházely cášskému shromáždění, jež se konalo na jaře roku 811.

⁷⁴HÄGERMANN, Dieter. *Karel Veliký: Vládce Západu*. První vydání. Praha: Prostor, 2002, s. 565.

„Podobné otázky, nastolené v takto ostré podobě roku 811 (...), měly zaznít také na velkých provinciálních synodách roku 813, které se opět snažily vyrovnávat se se složitostí vskutku křesťanské existence. Jejich výsledky měly být vtěleny do velkého reformního kapituláře, ale realizaci tohoto díla zabránila císařova smrt.“⁷⁵ Karel zemřel 28. ledna 814 v Cáchách, kde byl také pochován⁷⁶.

2.8. VELIKÝ Karel

Naše generace není schopna nezaujatě nahlížet Karlovu historickou velikost. V 19. století se za kritéria „velikosti“ nepovažovala pouze expanze nebo „vůle k moci“, ale i kulturní zájem, vztah k umění, k filosofii, k architektuře, a tento duch se pak zdál „veliký“. Naši předkové takovou velikost nacházeli u Alexandra Makedonského, Oty I., Fridricha II., ale i u cara Petra I. Bylo ale přehlíženo utrpení, které šlo s tímto druhem velikosti ruku v ruce. U Karla toto přízvisko splynulo s jeho jménem. Po jeho smrti se začaly šířit mýty, které jeho velikost čím dál tím více stupňovaly. Především ve vrcholném středověku vyvolal karlovský mýtus řadu padělků hlásících se k „otci Evropy“. „Ze 264 listin připisovaných Karlovi jsou nejméně 104 považována za falza.“⁷⁷

Je otázka, jak dalece tato ideální představa Karlových potomků koresponduje s historickým Karlem. Také si musíme brát v potaz, že u Eiharta jsou některé Karlovy činy přeceněné. Války, které Karel vedl, byly většinou velmi kruté a jejich následky mnohdy ještě krutější. Je nutné si uvědomit, že to v jeho době bylo běžné – rabování, ničení, popravy a deportace. „Ale některá opatření, jako například tzv. „krvává lázeň u Verdunu na řece Aller“, třebaže udávané číslo 4500 popravených je báchorkou, nebyla už pouze nezbytným potrestáním vůdců spiknutí.“⁷⁸ Karel byl klidný panovník, který si po několika špatných zkušenostech⁷⁹ vše důkladně promýšlel se svými rádci, a to nejen v záležitostech vojenských, ale i v politických.

⁷⁵HÄGERMANN, Dieter. *Karel Veliký: Vládce Západu*. První vydání. Praha: Prostor, 2002, s. 479.

⁷⁶*Ottův slovník naučný: Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí*. 13. díl. Praha: Vydavatelství a nakladatelství J. Otto, 1989, s. 1031.

⁷⁷HÄGERMANN, Dieter. *Karel Veliký: Vládce Západu*. První vydání. Praha: Prostor, 2002, s. 566.

⁷⁸HÄGERMANN, Dieter. *Karel Veliký: Vládce Západu*. První vydání. Praha: Prostor, 2002, s. 567.

⁷⁹Například roku 778 jeho neblaze proslulé španělské dobrodružství, které skončilo zničením zásobovacího oddílu v Pyrenejích a ohrozilo jeho vládu.

Karlova závěť z roku 806, dělící území na tři části mezi jeho syny, je také výsledkem Karlova politického taktu.

Z expanze Karlovy říše vzešly moderní Francie, Německo i Itálie. Udržoval světové kontakty, sjednotil měnu, uzavřel trvalý svazek s papežstvím, zavedl „reformu vzdělání“ a nemluvě o období, které se nazývá podle něj – karolínská renesance. „*Časem jsou totiž velicí mužové zbavováni všech pochybností hodnocení, všech pozůstatků nenávisti těch, kteří pod nimi trpěli. K jejich idealizaci dochází pak dokonce v několikerém smyslu současně, jako u Karla Velikého – hrdiny, panovníka a světce.*“ (Jacob Burckhardt, přeložil Jiří Loser)⁸⁰. I když je osoba Karla Velikého zidealizována již učenici, jež ho „zažili“, nelze zapomenout na činy, které tento panovník opravdu vykonal a bez nichž by dnešní Evropa nebyla taková, jaká je.

⁸⁰HÄGERMANN, Dieter. *Karel Veliký: Vládce Západu*. První vydání. Praha: Prostor, 2002, s. 568.

3. Karlovo mládí, jeho nástup na trůn a expanze

3.1. Karel králem

V Einhartově biografii najdeme jeden nedostatek, který je pro dnešního historika „nevypustitelný“, a to jsou životní data. Uvádí, že Karel zemřel v 72. roce svého života. „Až donedávna se většina badatelů přikláněla k roku 742, odvozenému odpočtem oněch 72 let od roku úmrtí 814. Pak nakrátko získal „převahu“ rok 747 a v současnosti, snad definitivně, se bádání přiklonilo k roku 748.“⁸¹ Karlovými rodiči byli kníže Pipin III. a Berta, kteří uzavřeli sňatek teprve v roce 744. Karel by byl v případě jeho narození v roce 742 mimomanželským dítětem, což bylo v té době nepřípustné. Velikonoce a počátek nového roku připadaly v roce 748 na 21. dubna, takže Karlovo narození (2. dubna) je ještě v roce 747 (ten skončil 20. dubnem), což je podle dnešního kalendáře již rok 748. V Ottově encyklopedii⁸² nalezneme informace o tom, že nemáme jistotu ani o poloze Karlova rodiště. Nabízí se nám tato místa – Paříž, Cáchy, Lutich, Worms, Ingelheim, zámek Karlsberg, Reismühle nebo Gross-Wangel.

Zakladatel rodu Karlovců byl Pipin II. Prostřední, který jako austrasijský majordom zvítězil v bitvě u Tertry roku 687 nad svým neustrijským protivníkem. Merovejští králové za jeho života, stejně tak jako za doby jeho otce Pipina I., byli slabými vládci. Jejich funkce byla spíše reprezentativní, zatímco faktickou moc měli v rukou majordomové. Nástupce Pipina II., Karel Martel, si mohl po jistou dobu dovolit vládnout bez merovejského krále, jelikož jeho moc byla v zemi stabilní. Poslal svého syna Pipina roku 737 do říše Langobardů ke králi Liutprandovi, a ten ho přijal za svého. Ovšem svrhnout kdysi silnou a slavnou dynastii Merovejců nebylo snadné kvůli jejich legitimitě a charizmatu. Teprve spolek Pipina III. s římským biskupem vedl roku 751, respektive 754 ke konečnému sesazení merovejského krále⁸³. Téhož roku byl Pipin III. s autoritou papeže povýšen na krále. Einhart ve svém životopise dále zmírňuje papežský vliv na podobné ceremonie, jako je například Karlovo korunování na císaře roku 800. Je pravděpodobné, že jde o dobovou kritiku, kdy chce autor

⁸¹HÄGERMANN, Dieter. *Karel Veliký: Vládce Západu*. První vydání. Praha: Prostor, 2002, s. 29.

⁸²*Ottův slovník naučný: Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí*. 13. díl. Praha: Vydavatelství a nakladatelství J. Otto, 1989, s. 1028.

⁸³Posledním Merovejcem na trůně byl Chilperich III., který byl, jak je výše zmíněno, roku 754 sesazen a uzavřen v klášteře i se svými syny.

zmírnit roli papežství, stejně jako sám vládce, který svému synu Ludvíku sám roku 813 nasazuje v cášské katedrále císařskou korunu.

Toto papežské vótum pozdějším Karlovcům prospělo a v raném a vrcholném středověku tak docházelo k symbióze světské a duchovní moci. Pipinovi III. pomohl ke svržení merovejského krále papežův výklad sv. Augustina, že jméno a věc by měly odpovídat božskému plánu spásy, řádu věcí, což znamenalo: „*nikdo nesmí být králem podle jména, nýbrž musí být skutečným králem.*“⁸⁴ Merovejci byli proto na základě právního postupu zbaveni úřadu a posláni do kláštera, nebylo nutné vězení či zabití. Ovšem papežské vótum bylo všeobecnou základnou pro Pipinovo království, faktická změna na trůně nastala až za jeho synů roku 768 volbou magnátů.

Říše se rozdělila mezi Karla a jeho bratra Karlomana kolem roku 742. Karlovi byla přidělena Austrasie⁸⁵, Karlomanovi burgundské království, Septimánie, Alsasko a Alemanie, Akvitánie byla mezi panovníky rozdělena. Mezi bratry nepanovala velká shoda. Spor sílil v momentě, kdy Karloman nepřijel na pomoc Karlovi, když bránil Akvitánii roku 768 a chtěl ji napevno připojit k franské říši. Spor byl především osobní a týkal se toho, kdo z nich má přednostní postavení v říši. Karloman předčasně umírá ve svých dvaceti letech v roce 771 a říše se tak dostává zcela do Karlových rukou. Karel po smrti Karlomana odjíždí do falce Corbeny, která byla původně spravována jeho bratrem. Tam se nechal se souhlasem šlechty a duchovenstva prohlásit za krále. Tímto aktem si Karel zajistil, že se nestanou Karlomanovými nástupci jeho synové⁸⁶.

Před smrtí svého bratra se Karel podruhé oženil, a to zřejmě s jednou z dcer langobardského krále Desideria, kterou po roce vypudil. S tím mělo tehdejší dějepisceví potíže, jelikož franské církevní synody se těmto zvykům snažily bránit, a proto se o tomto sňatku v některých spisech ani nedočteme. Einhart sňatek převádí ze sféry politické do rodinné a píše, že matka Karla, Bettrada, krále donutila ke sňatku s Desideriovou dcerou, ale Karel si s ní nerozuměl. Zavržením své druhé ženy Karel v podstatě vyhlásil Langobardům válku. O něco

⁸⁴HÄGERMANN, Dieter. *Karel Veliký: Vládce Západu*. První vydání. Praha: Prostor, 2002, s. 39.

⁸⁵Tzn. severní část území Francie.

⁸⁶HÄGERMANN, Dieter. *Karel Veliký: Vládce Západu*. První vydání. Praha: Prostor, 2002, s. 75: „Výřazení synovců jako potenciálních konkurentů se ukázalo politicky naprosto správné. Nelze předpokládat, že by někdejší dynastie majordomů, teprve ve druhé generaci vládnoucí jako franští králové, mohla přečkat bez negativních důsledků dlouhé období formálního panství bratrových, v době otcovy smrti zdaleka ještě ne dospělých synů. A bez problémů by se rovněž těžko obešla paralelní existence konkurenčních politických koncepcí.“

později se panovník oženil potřetí, tentokrát s Alemankou Hildegardou, které si nakonec opravdu vážil⁸⁷.

3.2. Christianizace Sasů⁸⁸

Po smrti papeže Štěpána III. byl zvolen a vysvěcen 9. února 772 Hadrián I. Langobardský král Desiderus začal útočit na nově zvoleného papeže⁸⁹ a požadoval po něm, aby pomazal Karlovy synovce, Karlomanovy syny, na krále⁹⁰, což Hadrián odmítl. Desidera tento odpor vyburcoval k silnějším útokům a jeho vojska se dostala až k hranicím s Římem. Na jaře roku 773 se papež obrátil na Karla s prosbou o pomoc, ale ten mezitím vedl útok proti Sasům.⁹¹

Karel svolal roku 770 synodu do Wormsu, kde byl nejspíš schválen první z kapitulářů⁹². Kapitulář měl být schválen králem a magnáty, ale poměr hlasů byl nerovnoměrný. Na shromáždění ve Wormsu se zopakovaly závěry synody z roku 742, v nichž šlo především o normy dané kněžstvu. „Patřil k tomu např. zákaz nošení zbraní, zákaz účasti na válečných taženích (s výjimkou biskupů!) a při lovu. Tak byla této společenské vrstvě znemožněna účast na běžných tradicích a zvycích šlechty, které zásadním způsobem formovaly „kulturu všedního

⁸⁷Důkazem nám například může být, že se vždy zmínil o spáse její duše v darovacích listinách duchovním institucím. Vysvětlením jeho náklonnosti zase může být počet dětí, které mu královna dala. Tři chlapci, Karel, Pipin a Ludvík, byli v roce 806 připraveni převzít nástupnictví.

⁸⁸HÄGERMANN, Dieter. *Karel Veliký: Vládce Západu*. První vydání. Praha: Prostor, 2002, s. 82-83.: „Sasové pronikali od 3. století v průběhu svého stěhování jako dobyvatelé od pobřeží směrem do vnitrozemí přes oblast Hadeln na dolní Labe a přes jeho tok dále na jih. Při tom osídlili území mezi řekami Labe, Saala, Unstrut, horní Leine, Diemel, Ruhr, Ijssel a pohořím Harc, jehož obyvatelstvo si podrobili. Jejich existence zůstala zachována zejména v místních jménech typu Syke a Ganderkesee v okolí Brém. kmeny řešily své společné záležitosti jednou ročně na „lidovém shromáždění“ vůdců v bájemi opředeném Marklo, jež bývá hledáno na Vezeře. Stavovské rozdělení na edeliny (šlechtice), frilingy a laty – nesvobodní zůstali stranou – rozlišuje ještě zřetelně mezi obyvateli (edeliny) a usedlým obyvatelstvem (frilingy a laty).“

⁸⁹Obsadil Faenzu, Ferratu, Comacchio a oblehl Ravenu.

⁹⁰Bylo to z toho důvodu, že vdova po Karlomanovi, Gerberga, se po smrti svého muže odebrala na langobardský dvůr do Pavie.

⁹¹K válce proti Sasům srovnej: OHLER, Norbert. *Válka ve středověku*. Praha: H &H, 2004, s. 242. EINHARD. *Kaiser Karls Leben*. Berlin: Wilhelm Beyer's Verlagsbuchhandlung, 1850, s. 28-31.

⁹²HÄGERMANN, Dieter. *Karel Veliký: Vládce Západu*. První vydání. Praha: Prostor, 2002, s. 81-82: „Kapituláře jsou písemnosti určené k tomu, aby se buď staly normou pro veřejné záležitosti, nebo předávaly speciální pokyny, např. poslům. Dosti často se v rámci projednávání právní materie nerozlišuje mezi duchovními a světskými otázkami, důležité texty mají někdy podobu výtahů z dekretálních sbírek či závěrů koncilů.“ Srov. : Kolektiv autorů. *Dějiny evropského kontinentálního práva*. 3. upravené vydání. Praha: Leges, 2010, s. 117. K právním dějinám germánských etnik viz *Tamtéž*, s. 110-168.

dne“, k čemuž zřejmě patřilo také mnohoženství (!). Byly nově zapsány úkoly biskupů, ale také církevní mobilita pro krále a účast na příkázaných soudních dnech pro všechny.“⁹³

Shromáždění ve Wormsu se konalo podruhé roku 772 a tentokrát se zde probíraly problémy Saska, tedy oblasti na severovýchodní hranici franské říše. Sasové lpěli nejvíce z germánských kmenů na starých pohanských zvyklostech⁹⁴, proto byli pro Karla trnem v oku. Dělili se na čtyři skupiny – Vestfálové, Engeři, Ostfálové a zalabští Sasové. Žili v kmenové roztržiténosti a náčelníka si volili pouze v případě válečného ohrožení. Karel Veliký s nimi bojoval přes třicet let, ve kterých se střídala období klidu s krvavými válkami. Sám Karel se zúčastnil asi dvaceti bitev se Sasy, jež probíhaly přibližně v letech 772-804. Boje byly komplikované právě z důvodu kmenové roztržiténosti, jelikož v momentě, kdy se podařilo domluvit mír s jedním kmenem, ostatní tři byly v opozici.

Sasové měli problém s přijetím jediného Boha, protože panteon byl v jejich kultuře příliš zakořeněný. Byl tedy problém pro franské misionáře, aby přiměli ke konverzi jednotlivce, protože vždy muselo přejít celé společenství. Misionáři nejprve informovali o novém náboženství šlechtu, která byla nejvzdělanější, ale i přes to nastávaly problémy při překladech textů, jelikož ani vzdělaní pohané nebyli seznámeni s teologickými pojmy. Výboje ze strany Franků neustále sílily, až začali Sasové hromadně přijímat křesťanství. Ovšem tyto křty nebyly ukázkou vnitřního přijetí víry, ale pouze podrobení se silnějšímu. Často se stávalo, že novořktěnci i nadále vykonávali pohanské zvyky, jelikož ani nově přijaté víře nerozuměli. Jednotliví náčelníci museli mimo vlastního křtu skládat i poddanskou přísahu. Při misijní práci byly také zavedeny desátky, což několik učenců kritizovalo, jedním z nich byl i Alquin. K zákazům, které postihly pohany, patřil i zákaz celebrovat mše mimo budovu. „*Ve spojitosti se zajištěním hranic byla zničena svatyně Irminsul*⁹⁵, *nacházející se nedaleko tohoto hradu*⁹⁶. *Zničení svatyně, jež náležela k těm, které formovaly saskou identitu, mělo zcela jistě kompromitovat modloslužbu jako takovou a exemplárně demonstrovat převahu franského „vítězného boha“.* *Současně měl tento akt účinně přesvědčit vlastní vojenské oddíly o „královské*

⁹³HÄGERMANN, Dieter. *Karel Veliký: Vládce Západu*. První vydání. Praha: Prostor, 2002, s. 82.

⁹⁴Na tomto území bylo mnoho misijního působení, např. Od roku 695 zde působil Willibrord, od roku 732 Winfrid-Bonifác, dále pak Ewald, Lebuin, Willehad.

⁹⁵Byl to dřevěný blok, v jejich jazyce to znamenalo sloup světa.

⁹⁶Eresburg (Obermarsberg).

*spáse“ mladistvého panovníka.“*⁹⁷ Za zboření svatyně se Sasové roku 772 pomstili. Odboj proběhl v době, kdy byl Karel v Itálii a pomáhal papeži s jeho problémy s Langobardy. Zničili například Eresburg a Fritzlar. Od tohoto momentu byly boje mezi Franky a Sasy krutější než dříve.

Na podzim 774 útočí proti Sasům čtyři franská vojska pod Karlovým vedením. Čtvrté vojsko ani nebojovalo, pouze přivezlo kořist. „...počátkem roku 775, učinil král podle svědectví jednoho důležitého pramene osudné rozhodnutí, jež znamenalo v jeho politice zásadní obrat s tehdy ještě nedohlédnutelnými důsledky. Dle znění přepracovaných říšských análů se král rozhodl „uvalit válku na nevěrný a smlouvy porušující kmen Sasů a vést ji tak dlouho, dokud se Sasové – poražení – nepodrobí křesťanské víře nebo nebudou zcela zničeni“. Takto se evangelizace jako nástroj pacifikace a podmanění dostala do centra konfliktu se Sasy.“⁹⁸ Sasové museli podstoupit křest, aby demonstrovali přijetí své porážky franskou říší, a to byla půda pro misijní práci, nikoliv naopak. Pokud se některé saské vesnice nechtěly nechat pokřtít, hrozilo jim vyvraždění.

„V roce 775 obdrželi duchovní příjemci množství privilegií, jako kdyby si král chtěl vyprosit přízeň nebes pro své záměry.“⁹⁹ V obdarovaných klášterech se mniši modlili za krále, jeho rodinu, ale i za stát. Kromě financování klášterů začal Karel budovat stabilnější opevnění na hranicích nově dobytých území, jako Paderborn¹⁰⁰.

Karel poté na čas opustil zemi, aby se vypořádal s Langobardy na severu Itálie. Byla to doba, kdy Sasové vycítili svou šanci a začali se opět bouřit. V létě 776 se ovšem panovník vrátil a veškeré vzpoury potlačil. Nastala situace, kdy se Sasové, především jejich magnáti, nechávali dobrovolně (!) hromadně křtít. Celá tato událost vytvořila podklad pro básnické dílo zvané *Carmen de conversione Saxonum*¹⁰¹.

Roku 777 se konala synoda v Paderbornu, které se zúčastnili i Sasové. Dokumenty z tohoto shromáždění se nám nedochovaly, ale pravděpodobně se zde projednávala misijní

⁹⁷HÄGERMANN, Dieter. *Karel Veliký: Vládce Západu*. První vydání. Praha: Prostor, 2002, s. 89.

⁹⁸HÄGERMANN, Dieter. *Karel Veliký: Vládce Západu*. První vydání. Praha: Prostor, 2002, s. 116.

⁹⁹HÄGERMANN, Dieter. *Karel Veliký: Vládce Západu*. První vydání. Praha: Prostor, 2002, s. 118.

¹⁰⁰Je to falc s důležitou funkcí, byla to brána do Vestfálska, která umožňovala další pochod po úpatí Mittelgebirge v průběhu pozdější výpravy do Durynska.

¹⁰¹V překladu Písně o obrácení Sasů, je to jeden z nejstarších textů karolínského básnictví.

činnost¹⁰². Přesto zůstala především mezi Edelingy a Franky nevráživost, kterou demonstroval vůdce části Sasů Widukind.

Widukind pocházel z rodiny vznešených Vestfálců. V době, kdy se Karel odebral na svou nezdařenou výpravu do Španělska, se mu podařilo zničit Karlsburg a dál táhl na Rýn a plenil další města a vypaloval všechny kostely, které se mu postavily do cesty. Karel se vracel ze Španělska a jeho vojsko bylo již propuštěno, zbyly mu tak pouze oddíly východních Franků a Alemanů a rozsáhlá mobilizace v té době nebyla možná. Když se Sasové dověděli o příchodu Karlových oddílů, začali se stahovat zpět na svá území. Pro Karla byl tento opětovný saský odboj pobídkou k tomu, aby zničil politickou samostatnost všech kmenových svazů v Sasku. Musela být nastolena naprostá změna v životních podmínkách, víře i kultuře. *„Porušení slibu z Paderbornu a odvolání přípovědí, podložených křtem, byly nyní hodnoceny jako odpadnutí od pravé víry a návrat k ďáblu kultu. Proti tomu bylo nutno bojovat všemi prostředky. Válka byla nyní namířena už nejen proti pohanům, kteří z neznalosti slova božího žili v divoké temnotě, ale i proti odpadlíkům, kteří se již vědomě bránili hlásání evangelia.“*¹⁰³

V Dürenu roku 779 zasedalo říšské shromáždění, které mělo dokončit přípravy na poslední saské tažení. V létě se Karel se svým vojskem vydal na saské území, kde před nimi po několika potyčkách místní obyvatelé prchali a vojsko se tak dostalo až k Vezeře. Během výpravy zemřel opat Sturmi, a skončila tedy misie, která byla centralizovaná do kláštera ve Fuldě.

Kromě problémů se Sasy postihla franskou říší další rána – hladomor. Karel nařídil, aby se sloužily tři mše, jedna za něj, druhá za vojsko a třetí za lepší zítřek. Probíhaly půsty a udělovaly se almužny. Po Velikonocích 780 se Karel znovu odebral do Saska, aby tam vydal nařízení v Lippspringe. Kněží byli pověřeni misijní činností, jedním z nich byl Willehad¹⁰⁴, a jednalo se o výstavbě církevní struktury a začaly se zřizovat tzv. misijní školy.

Na jaře roku 782 král opět „navštívil“ Sasko. Byla svolána synoda do Lippspringe, kde bylo zpracováno, jak bude Sasko začleněno do franské říše, opět byla přijata různá rozhodnutí ohledně misijní činnosti, kostelů, farností i odvádění desátků. Podrobování Sasů tedy pokračovalo a nabíralo na intenzitě. Okrsky, v jejichž čele stála hrabata, byly již zřízeny a tím

¹⁰²Nejvíce Sasů bylo svěřeno opatovi z Fuldy, Sturmimu.

¹⁰³HÄGERMANN, Dieter. *Karel Veliký: Vládce Západu*. První vydání. Praha: Prostor, 2002, s. 140.

¹⁰⁴Pokračovatel Lebuina, který byl po úspěších ve Frísku Karlem povolán do Saska. Během prvních let svého působení vybudoval ve svém okrsku kostely a v nich usadil kněze, což pak zničilo saské povstání v roce 782.

došlo k decentralizaci celého území. Násilné křtění pokračovalo a za přestupy proti křesťanské víře byly vyhlášeny tvrdé sankce, kdy mohl jedinec přijít o všechny majetek, ale i o svůj život. Příkazy, které byly vydány, tresty, jež následovaly, pokud nebyly dodrženy, a případné vykoupění z těchto trestů, byly systémem velmi propracovaným a krutým. Karel se při této synodě zabýval i zahraničními otázkami týkajícími se především Dánska, do kterého se náčelník Sasů za krátkou dobu přesune, aby tam shromáždil své oddíly na boje s franským králem. Jednání s Dány nakonec nebylo pro Karla úspěšné.

Po návratu panovníka do franské říše se Sasové vzbouřili, i když on sám se domníval, že byli již pokořeni, o to více bylo jejich jednání překvapivé. Franské oddíly nakonec povstání potlačily a sankce byly velmi tvrdé. Sasové dali Karlovi jako omluvu za své chování a ukázkou své loajality 4500¹⁰⁵ obyvatel, kteří povstání rozpoutali, jen Widukindovi se podařilo utéci k Normanům. Ve Vedenu byli tito povstalci popraveni na tzv. trestním soudu. Po popravách následovaly deportace, které spočívaly v tom, že jedna saská vesnice se „vyměnila“ za jednu franskou, aby se tak obyvatelé spolu promísili. V Dánsku mohl Widukind organizovat saské oddíly a z hranic bojovat proti Frankům, ale i on se v roce 785 vzdává a přijímá v Attigny křest a kmotrem mu byl sám Karel Veliký. Tím ustávají organizované vzpoury saských kmenů proti Frankům.

Wilehald, anglosaský misionář, který byl pověřen prací v Sasku, byl roku 787 vysvěcen na biskupa a o dva roky později si za své sídlo zvolil Brémy. Ještě téhož roku však zemřel a jeho nástupcem byl jmenován Willerich. Podle tradice nechal Willerich před svou smrtí v roce 838 zřídit další kostel v Meldorfu¹⁰⁶. Na území Saska tak postupně vznikala nová biskupská sídla – po roce 800 v Mindenu, v Münsteru, Osnarbück je biskupstvím od roku 805. Paderborn byl od synody z roku 799 určen k tomu, aby se stal centrem biskupství. „*St. Médard*¹⁰⁷ převzal s velkou pravděpodobností roku 777 úkol podporovat misii v oblasti jižního Engernu, odkud vzešel také Sas Hathumar jako první biskup. Založením tohoto biskupství počátkem 9. století mohla být misijní činnost v Sasku, pokud se týče vytvoření církevní organizace, předběžně ukončena.“¹⁰⁸

¹⁰⁵ Určitě byla Karlova reakce na povstání krutá, ale přesným číslem obětí si nemůžeme být jistí.

¹⁰⁶ Odtud se šířilo křesťanství na severovýchod od Labe.

¹⁰⁷ Opat v Soissons.

¹⁰⁸ HÄGERMANN, Dieter. *Karel Veliký: Vládce Západu*. První vydání. Praha: Prostor, 2002, s. 194.

Hathumar přišel jako rukojmí ze Saska do Würzburgu, kde nabyl duchovního vzdělání a pak se stal paderbornským biskupem.

4. Vztah Karla Velikého a církve

4.1. Církev a benediktinská řehole

Díky wormským shromážděním začal Karel dávat rozsáhlé imunity kostelům a klášterům. „*Imunita již jako pozdně antický právní institut, jenž zprošťoval svého držitele všech veřejných břemen, sloužila během raného středověku i k bezprostřední majetkové a právní ochraně církve před zábory hrabat a jiných královských úředníků.*“¹⁰⁹ Díky těmto imunitám si král církev zavázal a mohl se na ni naprosto spolehnout. Všechny kláštery se řídily mnišskou řeholí sv. Benedikta z Nursie¹¹⁰ a orientovaly se na mateřský klášter benediktinů v Monte Cassinu, což Řím v čele s papežem podporoval.

4.2. Karel a Hadrián I.

Papež Hadrián I. nechal v Raveně popravit langobardského spojence Pavla Afiartu, což proti němu ještě více popudilo langobardského krále Desideria, který obsadil Pentapolis a Toskánsko, a jak jsem již zmínila výše, dostal se k Římu a chtěl, aby papež pomazal Karlomanovy syny. Papež tak nechtěl učinit a raději vyslal do Karlova sídla v Diedenhofenu v roce 773 poselstvo, aby požádalo krále o vojenskou pomoc. Mnoho magnátů nesouhlasilo s tím, aby král papeži pomáhal. Karel měl mnoho problémů se Sasy, jak jsem zmínila v kapitole 3.2. Christianizace Sasů, a bylo zde i několik politických komplikací. Langobardi v té době byli velmi silní a přechod přes Alpy, který by se musel rychle uskutečnit, nehrál Karlovi politicky ani vojensky do karet. Zda se papeži vyhová nebylo jisté ani kvůli jeho teritoriálním nárokům. Karel si uvědomoval riziko plynoucí ze střetnutí s langobardským králem, proto se ho nejdříve snažil

¹⁰⁹HÄGERMANN, Dieter. *Karel Veliký: Vládce Západu*. První vydání. Praha: Prostor, 2002, s. 91.

¹¹⁰Sv. Benedikt žil na přelomu pátého a šestého století. Byl to zakladatel řádu benediktinů a benediktinské řehole. Řehole byla ze začátku velmi přísná, ale později svá pravidla zmírnila a stala se základem pro celé západní mnišství. Roku 529 založil benediktinský klášter v Monte Cassinu (Srov.: *Oxfordský slovník světových dějin*. První vydání. Praha: Academia, 2005, s. 61. FRANK Suso, Karl. *Dějiny křesťanského mnišství*. První vydání. Praha: Benediktinské arcidiocésie sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2003, s. 52-63. HOLZHERR, Georg. *Řehole Benediktova – uvedení do křesťanského života. Komentář*. První české vydání. Praha: Benediktinské arcidiocésie sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2001.).

vyplatit, ale Desiderius byl neoblomný. Nakonec Karel musel zahájit tažení a vydal se směrem k Alpám. Aby oklamal langobardské vojsko, šli jeho vojáci ve dvou kolonách, jednu vedl sám Karel a druhou jeho nevlastní strýc Bernhard. Kolony se setkaly před soutěskami u Susy. „*Karel se uchýlil ke lsti a vyslal jeden houfec vojska, který překonal hory, aby se vyhnul neprůchodným průsmykům. Poté se Desiderius dal se svým vojskem na útěk.*“¹¹¹ Pravděpodobně byl Desiderius překvapen náhlým Karlovým jednáním a nechtěl jít do otevřeného boje. Langobardské vojsko nebylo jednotné a je tedy možné, že Desideria na poslední chvíli opustili vysocí soudní a vojenští činitelé a mnoho z nich se dalo na stranu Franků. Franské vojsko se bez boje dostalo až k Pavii, což bylo hlavní město langobardské říše, která se celých devět měsíců bránila, ale nakonec byla dobytá. Do tábora před Pavii nechal Karel povolát svou manželku Hildegardu a syny Pipina Hrbatého (z prvního manželství) a Karla¹¹². Po dobytí Pavie se Karel vydal před Veronu, kde se proti němu Adelchis, syn Desideria, organizoval povstání. Ve Veroně byla také vdova po Karlomanovi a její děti. Po příchodu Karla se vydaly do jeho rukou. Neví se, jak s nimi Karel naložil, ale nejpravděpodobněji byly zavřeny do kláštera.

Jih Itálie a Sicílii měla v moci Byzanc. Vévodství Benevento, jež dříve spravovali Langobardi, náleželo k franské říši až později. O Spoleto se papež postaral sám. Jiná města se připojila k římskému papeži. Karel se rozhodl strávit velikonoční svátky roku 774 v Římě. Papež s jeho příjezdem nepočítal a byl překvapen, jelikož se spolu ještě nesetkali. Hadrián neměl čas připravit králi řádné uvítání a pro krále, který měl titul římský patricius, ani neexistovala pravidla pro jeho uvítání. Král byl uvítán již třicet mil před Římem papežskou delegací. Míli před Římem Karel sestoupil z koně a šel ke kostelu sv. Petra, kde ho přijal sám papež, kterému ovšem Karel nepadl k nohám a ani mu nepolíbil nohu, jak to učinil jeho otec. S papežem se odebral k hrobu sv. Petra, kde se společně pomodlili a poté si u rakve sv. Petra přísahali věrnost¹¹³. Karel získal

¹¹¹HÄGERMANN, Dieter. *Karel Veliký: Vládce Západu*. První vydání. Praha: Prostor, 2002, s. 96.

¹¹²V tomto období porodila Hildegarda dceru Adelheid, která roku 774 zemřela.

¹¹³HÄGERMANN, Dieter. *Karel Veliký: Vládce Západu*. První vydání. Praha: Prostor, 2002, s. 101: „*Mimořádný význam mělo slavnostní obnovení papežsko-franského přísežného spojenectví na hrobě sv. Petra jako nejvyšší důkaz a zároveň záruka tohoto „přátelství“.* Karel se tedy za svou osobu zavázal tváří v tvář knížeti apoštolů a jeho nástupcům. Franský král ani papež se zřejmě nezpronevěřili sugesci a magii tohoto slavnostního okamžiku: v tomto momentě vznikl nerozdělitelný svazek mezi Franským královstvím a římskou církví, jemuž zůstal Hadrián I. i Karel vždy věrni, jakkoli mohlo příležitostně dojít k neshodám. Z tohoto obnoveného svazku se mezi nimi rozvinulo osobně laděné přátelství, které spočívalo na hluboké vzájemné úctě.“

od papeže povolení zůstat v Římě a na Bílou sobotu sledovat křest v bazilice San Giovanni v Lateránu.

Čtvrtý den ¹¹⁴ poté, co Karel zavítal do Říma, papež nachystal vyvrcholení velikonočních svátků. Slavnost se konala v chrámu sv. Petra, kde papež prosil Karla, aby dodržel slib svého otce, ten byl přečten, aby s ním byli všichni obeznámeni. Obnova Pipinova slibu zajisté souvisela s tzv. Konstantinovou donací¹¹⁵, ke které Karel přihlížel. Karel se rozhodl, že bude sepsán druhý slib, v němž předal papeži území, jehož hranice byly „*město Luni s ostrovem Korsika, pak směrem k Sorianu, dále k Monte Bardone, to jest Berceto, dále do Parmy, dále do Reggia [Emilia]; a dále do Mantovy a kolem Monselice, rovněž celý exarchát ravennský, jak se od starodávna vytvářel, a provincie Benátky a Istrii; a právě tak vévodství Spoleto a Benevento.*“¹¹⁶ Jednu listinu obdržel papež, druhá byla dána do hrobu sv. Petra a třetí si nechal franský král. Ani jeden z těchto exemplářů se nedochoval.

Vztahy mezi Karlem a papežským stolcem ovšem nezůstaly po celou dobu pontifikátu Hadriána I. na takové přátelské úrovni jako v době Velikonoc roku 774. „*Rovněž skutečnost, že se Karel do roku 781 vyhýbal dalšímu setkání s papežem, přičemž jeho poslové nezřídka Petrova nástupce obcházeli a při jednáních opomíjeli, prozrazuje jeho odstup od plánů Říma, na což si také Hadrián I. patřičně stěžoval. Král nakonec dospěl do situace, jež ho přivedla k uzavření takového modu vivendi s papežem, jenž byl výhodný pro obě strany.*“¹¹⁷

Papež neměl v Itálii silné postavení, protože její části ovládali vévodové, kteří k němu nebyli ve všem loajální. Papež žádal Karla o pomoc, ale ten stále nepřicházel, a tak musel čekat. Přesto se v dopisech k sobě chovali uctivě a s respektem. O Velikonocích roku 781 se Karel vydal za papežem do Říma. O jejich jednání nemáme podrobnější informace, ale lze

¹¹⁴Byla to středa po velikonočním týdnu.

¹¹⁵Tzv. *Constitutum Constantini* je dokument z osmého století, který má ústavní charakter. Údajně byl vydán císařem Konstantinem I., který popsal v první osobě jeho konverzi a vyznání víry a následnou finanční pomoc římské církvi. V roce 1440 Lorenzo Valla odhalil tento padělek. Protestantům se odhalení hodilo a plně se za Lorenza Vallu postavili, zatímco katolíci se stále snažili hájit pravost onoho dokumentu. Teprve od devatenáctého století se všechny papežské nároky na světskou svrchovanost staly zastaralými. „Konstantin“ adresoval tento dokument papeži Silvestru I., Petrovu následníku a biskupům po celém světě. Falzum spočívá na legendě z pátého století, která vypráví o papeži Silvestru I. Ta je zde přepracována a obohacena o vyznání víry, které měl papež Konstantina naučit. Císař dále prohlašuje Petrův stolec, svou vlastní božsky ustanovenou královskou mocí, aby byl postaven nad celou církví a nad patriarchy. Dále navždy věnuje Petrovým nástupcům Lateránský palác, město Řím, provincii Itálie a všechny západní kraje. Pro podrobnější informace viz: American Council of Learned Societies. *Dictionary of the Middle Ages*. New York: Charles Scribner's Sons, 1984, vol. 4, s. 257-259.

¹¹⁶HÄGERMANN, Dieter. *Karel Veliký: Vládce Západu*. První vydání. Praha: Prostor, 2002, s. 102.

¹¹⁷HÄGERMANN, Dieter. *Karel Veliký: Vládce Západu*. První vydání. Praha: Prostor, 2002, s. 105.

předpokládat, že se týkala hranic papežského státu. Karel nesouhlasil se všemi nároky papeže odvolávajícími se na Konstantinovu donaci a na Karlův slib u hrobky apoštola Petra. Karel dal mnoha klášterům na svém území privilegium imunity, které zahrnovalo vynětí z biskupské pravomoci a právo svobodné volby opata. Těmito imunitami si panovník těsněji připojil církevní instituce k franské říši. Hadrián I. nakonec musel přistoupit na zmenšení svého území. Na druhou stranu získal po menších komplikacích Spoleto, městské okrsky v Toskánsku, komplex Sabinie, vévodství Perugia a diecézi Tivoli. *„Naproti tomu předání exarchátu ravennského včetně Pětiměstí (Pentapolis) bylo potvrzeno, připraveno a doplněno o města Bologna, Imola, Ancona, Osimo a Umana, jejichž držba byla předmětem sporu již mezi papežem a Langobardy. Tím však nebyly překonány zásadní komplikace, jež ohrožovaly majetkové nároky římských papežů v exarchátu a pramenily z odbojného chování ravennských biskupů. V této sporné oblasti byla nicméně tak jako v sedmdesátých letech až do roku 816 udržována politická rovnováha mezi franskými „missi“ (posly) a papežskými „iudices“ (rychtáři), třebaže papeži bylo zřejmě na pergamentu odsouhlaseno rozšíření jeho nároků. Definitivní ztráta Benátek po uzavření smluv s Konstantinopolí 812 nutně výrazně posílila význam zbylé části pobřežní oblasti a jejích městských přístavů ve středu Adrie pro západní císařství a italské království.“*¹¹⁸

Došlo ke kompromisu mezi králem a papežem, kdy byla otevřena půda pro královské působení v Benátkách a Istrii a papeži připadlo území ve střední Itálii. Došlo k propojení Říma s exarchátem a Pětiměstím. Tímto kompromisem vztahy mezi franským králem a papežem nabyly opět přátelského rázu. Itálie byla rozdělena na tři části – říšská Itálie, církevní stát a jih. Toto rozdělení trvalo až do 19. století.

Při své čtvrté výpravě do Itálie, jež započala v roce 786, získal Karel Benevento, do té doby ovládané vévodou Arichisem. Papež vůči tomuto území vznášel nároky. Benevento nebylo válečně dobyt, ale panovník držel jako rukojmí syna Arichise, Grimoalda a další magnáty, kteří se poddali franské říši. Karel získal pro papeže alespoň nějaké území, jež si nárokoval, a to Capuu a několik měst v oblasti Lirital. Ovšem nepokoje v Beneventu nenastaly a papežovým nepřítelem byl i nadále vévoda Arichi, který se chtěl proti papeži spiknout s Řeckem, a tedy

¹¹⁸HÄGERMANN, Dieter. *Karel Veliký: Vládce Západu*. První vydání. Praha: Prostor, 2002, s. 161.

s císařovnou Irenou. Karel se rozhodl, že začne jednat a v roce 788 propustil Grimoalda do Beneventa a ustanovil jej vévodou a ten se musel zodpovídat franské říši¹¹⁹.

4.3. Langobardským králem

Karel se po velikonočních svátcích 774 vrátil do Pavie a v červnu téhož roku ji dobyl. Desiderius se podrobil i se svou rodinou franskému vojsku a musel odejít do kláštera¹²⁰ a jeho místo zaujal Karel, který se nazýval králem langobardským. Zároveň začal používat titul „patricius Romanorum“ a celý jeho titul pak zněl – Karel z milosti boží král Franků a Langobardů a patricius Římanů¹²¹. V roce 781 pak nechává jmenovat italským králem syna Karlomana (Pipina) a králem akvitánským Ludvíka¹²².

Karel zpočátku nezasahoval do politické situace na území bývalého Langobardského království. Od roku 776 začal do vedení povstaleckých měst dosazovat franská hrabata, naopak města, jež mu byla loajální, si mohla ponechat své zástupce. V letech 782-786 vznikala kapitulář v Mantově zabývající se celou škálou právních a politických otázek. Jsou v něm ustanoveny úkoly biskupů, opatů a hrabat starat se o ochranu církve, sirotků a vdov. Zároveň je rozhodnuto, že hlavním soudem je hrabský soud. „*Obzvláštní význam mají dvě ustanovení. Za prvé zákaz prodávat do ciziny „otroky“, jak křesťanské, tak pohanské. Totéž platilo pro zbraně. Výnos z roku 776 zakazuje dále v zájmu plynulého obchodu vyhlášení nových cel a jejich rozšiřování na další tranzitní místa...*“¹²³ Poté, co Karel vyřídil v Itálii vše potřebné, se vrátil v létě 776 do franské říše, kde musel čelit dalším problémům se Sasy (viz kapitola 3.2. Christianizace Sasů).

¹¹⁹HÄGERMANN, Dieter. *Karel Veliký: Vládce Západu*. První vydání. Praha: Prostor, 2002, s. 212: „Vévoda Grimoald nadále plnil své sliby. Beneventské vévodství se stalo a zůstalo na jihu Apeninského poloostrova účinnou závorou proti byzantským nárokům, třebaže se Karel musel spokojit pouze s volnou podobou své svrchované nadvlády. Po roce 791 se ovšem mladý vévoda přiklonil k Byzanci,... Franskou nadvládu neobnovily ani vojenské akce krále Pipina... Benevento se stále více stávalo kotlem langobardské, byzantské a římské kultury a mostem mezi středomořskými mocnostmi.“

¹²⁰Až na jednoho z Desideriových synů, Adelchise, který utekl do Konstantinopole a zachránil se.

¹²¹V této podobě ho používal od roku 801.

¹²²Toto „rozparcelování“ země bylo nutné, jelikož byla tak velká, že centralizace do rukou jediného panovníka byla nemožná a díky svým synům měl Karel jistotu, že malá povstání v různých částech země budou včas potlačena.

¹²³HÄGERMANN, Dieter. *Karel Veliký: Vládce Západu*. První vydání. Praha: Prostor, 2002, s. 125.

4.4. Krize ve Španělsku

Na shromáždění v Paderbornu roku 777 se kromě otázky Sasů řešila i otázka Španělska. Byla zde přijata delegace z této vzdálené země. „V polovině 8.století svrhli Abbásovcí dynastii Umajjovců, čímž došlo k přesunutí vlády do Bagdádu. Jednomu členu svržené dynastie se podařilo uprchnout a ve španělské Cordóbě ... založit a udržet emirát. Tato říše byla pochopitelně ohrožována chalífy, reconquistou z Austrie, a především povstaleckými provinčními místodržiteli z údolí Ebra a severních oblastí, kteří se ve snaze odstranit vládu Abd ar-Rahmána I. nezastavili ani před spolkem s „nevěřícími“.“¹²⁴ Saracéni se s Karlem dohodli, ten se postavil na jejich stranu a následoval jejich společný vpád do Španělska. I papež stál na straně Karla a jeho výpravy, jelikož se bál vpádu Arabů na své území. Celou výpravu i její neblahý konec popisují dva mýty, a to francouzská *Chanson de Roland* a německá *Rolandslied*¹²⁵.

Koncem roku 777 se Karel se svým vojskem vydává na cestu do Španělska a na jaře 778 překračují Pyreneje bez větších problémů. V Zaragoze se setkal s druhou částí svého vojska¹²⁶ a dále pochodovaly ve dvou skupinách. Zaragoza dobyta nebyla, svazek se rozpadl a Karel si uvědomil, že ostatní účastníci tažení své sliby nedodrží, a tak začal ustupovat. Pamplona¹²⁷ se vzbouřila proti Frankům a byla zničena. Při přechodu přes Pyreneje a bojích s Basky zemřelo mnoho významných učenců a rádců z Karlova dvora. Vojsko se pak vrátilo do franské říše a při této zpáteční cestě se Karel dozvěděl o dalším saském povstání pod vedením Widukinda. To, co ho mohlo v těchto těžkých chvílích potěšit, bylo, že mu jeho manželka Hildegarda porodila dvojčata, dva syny, Ludvíka¹²⁸ a Lothara¹²⁹.

¹²⁴HÄGERMANN, Dieter. *Karel Veliký: Vládce Západu*. První vydání. Praha: Prostor, 2002, s. 132.

¹²⁵Tj. Píseň o Rolandovi, francouzská přibližně z roku 1140, německá 1170.

¹²⁶Z Burgunsta, Austrasie, Bavorska, Provence a Septimánie.

¹²⁷Hlavní sídelní oblast Basků.

¹²⁸Budoucí Pobožný.

¹²⁹Dožil se pouze jednoho roku.

4.5. Pomazání synů

Roku 781 přijel Karel se svou rodinou do Říma, ale o této cestě nemáme mnoho informací. 15. dubna zde oslavili Velikonoce a Karel splnil slib daný papeži roku 778, aby byl kmotrem jeho třetího syna Karlomana. Karlomanovi byly tou dobou čtyři roky a při křtu dostal jméno Pipin. Jméno Karloman bylo tímto aktem na čas vymazáno z královského rodu. Pipin se také jmenoval prvorozený Karlův syn, který vzešel ze sňatku s Himiltrudou, jehož pak Karel „vypudil“. Je to tedy zároveň i narážka na to, že „první“ Pipin ztrácí svá práva prvorozeného syna a tím prvním se stává až tento „druhý“ Pipin. Nový Pipin byl křtěn papežem a byl jako jeho bratr Ludvík pomazán na krále a byl jmenován králem Itálie (tzn. staré langobardské říše).

Je otázkou, proč Karel zbavil práv svého nejstaršího syna. Nejpravděpodobněji za to mohl jeho zevnějšek, kvůli němuž získal přívlastek Hrbatý. Tato nemoc se u něj projevila až v průběhu dětství, když mu bylo asi deset let. *„Tato „neutralizace“ nejstaršího syna roku 781 se pojila s pomazáním dvou mladších synů na krále, stojící pod vrchní vládou otcovou, což signalizovalo pozdější rozdělení vlády ve franské říši. Mladší bratři, dosud ještě děti, se měli pod dohledem zkušených rádčů osobně starat stálou přítomností a reprezentací dvora o zajištění vlády a integraci Akvitánie a Itálie do říše.“*¹³⁰

S Hildegardou měl tedy Karel dohromady čtyři syny a pět dcer. První syn se jmenuje Karel, druhý Karloman (Pipin Italský), poté se mu narodila dvojčata (Lothar a Ludvík), která měla být nástupci v říši. Hildegarda zemřela 30. dubna 783 ve věku dvaceti šesti let. Karel se ještě v létě oženil s Fastradou¹³¹, svou čtvrtou ženou. Nikdy nebyla tak oblíbená, na dvoře ani u krále, jako její předchůdkyně. Královna Fastrada umírá 10. srpna 794 ve Frankfurtu a je pohřbena v klášteře St. Alban u Mohuče.

¹³⁰HÄGERMANN, Dieter. *Karel Veliký: Vládce Západu*. První vydání. Praha: Prostor, 2002, s. 154.

¹³¹Pravděpodobně byla dcerou franského hraběte Radolfa, východního Franka.

4.6. Karel a Lev III.

Nástupcem Hadriána I. se stává o druhém svátku vánočním Lev III., jehož pontifikát je 795-816. Lev III. byl proti svému předchůdci, který byl kultivovaný šlechtic, prostý knihovník pocházející ze skromných poměrů. Volba nového papeže nebyla v římských aristokratických kruzích přijata s nadšením, jelikož nepocházel z jejich společenské třídy, a tak v jeho okolí proti němu začala vznikat opozice. Papež Lev III. znal svou situaci a věděl, že potřebuje pomoc. Tu chtěl získat od Karla, proto k němu vyslal poselstvo, aby mu oznámilo jeho zvolení papežem¹³² a také mu odevzdalo klíč od Petrova hrobu¹³³ a standardu města Řím na znamení toho, že je Karel svrchovaným pánem nad městem, což bylo vyjádřeno titulem *patricius Romanorum*. Tímto aktem papež symbolicky předává moc světskému panovníkovi. V dopise ještě panovníka požádal, aby jmenoval svého důvěrníka, jež pojede s poselstvem zpět do Říma, aby mu římský lid složil přísahu věrnosti. Karel vyslal důvěrníka¹³⁴ s instrukcemi o svých očekáváních a stanovil v nich, že má do budoucna franský král ochraňovat církve před útoky a zároveň má chránit čistotu víry. Ochranou čistoty víry Karel přenesl kompetenci z církve na svou osobu a na své následovníky. Papež se měl modlit za franského krále a podporovat ho. Tato instrukce je okamžik, kdy se Karel ujímá jako nejvyšší hlava franského království moci nad církví.

Postavení papeže Lva III. nebylo v Římě příliš silné a postupně se proti němu začal zvedat silný odpor. Ten vyvrcholil v dubnu roku 799 do události, kdy byl papež unesen a týrán. Přes jeho zranění se mu podařilo utéci a s podporou svých přátel se dostal do Zaalpí do franské říše ke Karlu Velikému, kde ho opět žádal v Paderbornu¹³⁵ o pomoc, jelikož by ho měl chránit. Ke Karlovi však dojeli i papežovi odpůrci a vysvětlovali mu, že Lev III. je nehodný svého úřadu, že lže, krade, křivě přísahá a žije v cizoložství, což papež odmítl. Karel žádá své poradce, aby rozsoudili tento spor. Důležitou úlohu v tomto šetření sehrál Alquin, který provedl právní rozbor

¹³²To, že král obdržel informace o volbě papeže bylo zvykem, ovšem pro východořímské císařství.

¹³³Ten předal předal již Řehoř III. Karlu Martelovi.

¹³⁴Angilbert, který měl za úkol po svém příjezdu napomenout papeže při soukromém rozhovoru, aby vedl počestný život.

¹³⁵Paderborn byl v roce 799 povýšen papežem a králem na katedrálu, a tak se stal po Brémách (dříve než Münster) druhým saským biskupstvím. Na diecézi měl dohlížet würzburgský biskup a po roce 804 byl biskupem Hathumar. Biskupství bylo napojeno na Würzburg. Blíže k událostem v Paderbornu srov.: RATKOWITSCH, Christine. *Karoli vestigia secutus. Die Rezeption des Aachener Karlsepos'in der Carlias des Ugolino Verino*. Wiener Studien Beiheft 25, Arbeiten zur mittel- und neulateinischen Philologie 4. Wien: Verlag der österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1999.

situace a postavil tezi o nedotknutelnosti papežské autority. Díky této tezi se obrátila situace ve prospěch papeže, který se mohl 29. listopadu 799 vrátit zpět do Říma. Karel byl vyzván, aby přijel za papežem a účastnil se obecného shromáždění, na kterém se měla srovnat celá situace.

Shromáždění probíhalo od 1. do 23. prosince roku 800. Byl zde přečten Alquinův právní rozbor, na což navazovalo vystoupení Lva III. a jeho složení formální přísahy o své nevině. Papež byl nakonec zcela rehabilitován. Na Boží hod vánoční vykonal Karel na své čtvrté cestě do Říma cestu k hrobům svatých apoštolů, byl ve vatikánské bazilice, na modlitbě a u hrobu sv. Petra¹³⁶. Když se panovník zvedal od hrobu sv. Petra, Lev III. mu nasadil na hlavu korunu a přítomný římský lid pozdravil franského krále Karla jako císaře trojím zvoláním. I sám papež padl před císařem na kolena, provedl adoraci a pomazal Karla i jeho syna¹³⁷. Od této doby se Karel podepisoval císař, král Franků a Langobardů. Existují domněnky, že se Karel s papežem dohodl na své korunovaci již v Paderbornu, ovšem jsou nepodložené. Můžeme si ale být jisti, že Karel nebyl papežovým činem překvapen. Karel získal novou hodnost převyšující jakékoli království – imperátor a augustus.

Tím, že Karel převzal císařský titul z rukou papeže, byl neobyčejně zesílen křesťanský ráz franské říše. Idea impéria nyní splývala s ideou křesťanství. Sám Karel chápal svou úlohu jako ministerium Christi¹³⁸. Cařihrad byl touto událostí zděšen, protože se domníval, že má nový císař v úmyslu zabrat i východní území. Karel však celý život usiloval pouze o to, aby východní císařství uznalo jeho císařskou hodnost. V roce 812 ho východořímská říše pozdravila, ale pouze formálně, písemně v roce 814. Písemný pozdrav dovezli vyslanci až po Karlově smrti, tudíž se nedožil získání listiny, ve které ho východní císařství uznává jako císaře. Od doby korunovace Karla Velikého na císaře se tvoří základ jejich spojení mezi impériem a papežským stolcem, které je přerušeno až v 11. století tzv. sporem o investituru, kdy byla volba papeže svěřena kolegiu kardinálů.

¹³⁶HÄGERMANN, Dieter. *Karel Veliký: Vládce Západu*. První vydání. Praha: Prostor, 2002, s. 347: „Uvedme nejprve, že Karel odbržel zvláštní pocty ještě dříve, než vstoupil do Říma či okrsku sv. Petra. Přijetí, jež mu 24. listopadu 800 připravili papež a Římané, značně přesahovalo ceremoniál náležející římskému patricijovi, který se odehrál za Karlovy první návštěvy Říma roku 774.“

¹³⁷Papežská kniha popisuje, že papež pomazal nejstaršího Karlova syna na krále. Franské analytické dílo tuto událost nezmiňuje.

¹³⁸Úkol svěřený od Boha.

4.7. Založení arcibiskupství v Salcburku

V říjnu roku 797 se konala v Cáchách říšská synoda. Bylo odtud do Říma vysláno poselstvo se salcburským biskupem Arnem¹³⁹. V Římě měli jednat o povýšení biskupství v Salcburku na arcibiskupství a jmenování Arna arcibiskupem. Již od Bonifácovy misijní činnosti se utvářelo zřízení bavorské církevní provincie a nyní mělo být dovršeno. Papež Lev III. činnost Karla podporoval, a tak 20. dubna 798 propůjčil Arnovi arcibiskupskou hodnost.

Založení arcibiskupství v Salcburku souviselo, kromě začlenění Bavorska do franské říše, především s misijní činností mezi Avary a Slovy. Ještě dříve, než se stihl Arno vrátit, přišla mu zpráva od krále, aby odešel hlásat evangelium k jižním Slovanům. Arno navštívil krále a poté se odebral na misi mezi Slovy.

¹³⁹Biskupem v letech 785-798 a arcibiskupem salcburským v letech 798-821.

5. Teologické spory

5.1. Adopcianismus¹⁴⁰

Sporem o podstatu Krista se Karel zabýval především v roce 792. Důvody, jež měl panovník k tomu, aby se zabýval teologickými otázkami, byly zřejmé. Sám sebe chápal jako ortodoxního a chtěl také tak vystupovat, zároveň tím prohluboval svou moc zasahovat do církevních záležitostí. Karel neměl dostatečné vzdělání, aby mohl sám reagovat na tento teologický problém, a proto se na jeho dvoře sešli teologové jako Alquin, Theodulf nebo Paulinus, kteří vypracovali *Libri Carolini*.

Adopcianismus byl pro Karla nebezpečím na území Španělska. Tato hereze vznikla „na půdě islámu živené pod povrchem přetrvávajícím arianismem¹⁴¹. Na rozdíl od katolické nauky pociťovali jeho stoupenci božské synovství Kristovo jako pohoršlivé, proto ve srovnání s naukou o bytostné totožnosti Otce a Syna učili pouze o podobnosti jejich bytostí. Zpovzdálí byl adopcianismus formován ještě nestorianismem¹⁴² a pelagianismem¹⁴³.“¹⁴⁴ Nejdůležitějšími

¹⁴⁰ „Ve Španělsku nicméně v sedmém a osmém století vzniklo další christologické hnutí, zvané adopcianismus. Teologický termín „adopce“ byl již ve Španělsku dobře známý, protože koncil v Toledu roku 675 vyhlásil, že Kristus byl Božím Synem svou přirozeností, takže tento titul nezískal přijetím – adopcí. Horlivým zastáncem adopcianismu byl urgellský biskup Felix. Co se týče božské přirozenosti, tedy Logu, považoval Krista za jednorozeného Božního Syna v biologickém významu, avšak co se týče lidské stránky soudil, že Boží Synovství získal adopcí. Současně však chtěl zachovat jednotu Osoby důrazem na fakt, že od okamžiku početí se Syn člověka stal jednotnou součástí osoby Syna Božího.“ BERKHOF, Louis. *Dějiny dogmatu*. Praha: Návrat domů, 2003, s. 87-88.

¹⁴¹ „Ariovou ústřední snahou bylo zdůraznit Boží jedinečnost a transcendenci. Vše ostatní, co existuje mimo tohoto transcendentního Boha, proto musí být stvořené, a to znamená: muselo vzniknout z ničeho. Arius striktně odmítá myšlenku, že Syn vzešel z Otce; takovýto způsob myšlení by na Boha přenášel fyzické kategorie. Nadto by v takové představě byl Bůh něčím „složeným“ - a to je nemožné.“ LOHSE, Bernhard. *Epochy dějin dogmatu*. První vydání. Jihlava: Mlýn, 2003, s. 40.

Arius „Rozlišoval mezi Logem, který je imanentní v Bohu a jde pouze o božskou energii, a Synem či Logem, který se inkaroval. Ten měl ovšem svůj počátek: byl zplozen Otcem, což ovšem v Ariově terminologii znamenalo, že byl stvořen. Vzhledem k tomu, že byl stvořen ještě předtím, než povstal svět, není věčný ani nemá božskou podstatu. Jako největší a první ze všech stvořených bytostí byl povolán k existenci proto, aby skrze něho mohl být stvořen svět.“ BERKHOF, Louis. *Dějiny dogmatu*. Praha: Návrat domů, 2003, s. 65.

¹⁴² „Nestorius byl patrně, co se stal konstantinopolským biskupem (428), požádán o stanovisko k otázce, zda se Maria smí nazývat „Bohorodičkou“. Tento pojem byl ve skutečnosti šiboletem pro christologii: Kdyby byl akceptován, byla by tím především potvrzena jednotu božství a lidství Vtěleného; kdyby byl odmítnut, nutně by vyvstala otázka, od kdy může být Ježíš označován jako Bůh a jakým způsobem je v něm spojeno lidství a božství, když tomu tak nemělo být od jeho narození ... Každopádně se domníval, že je lepší, je-li Marie označována jako „Kristorodička“ (...). Je jasné, oč přitom Nestoriově šlo: Chtěl vyjádřit, že Marie neporodila božský Logos, nýbrž jen s božstvím spojeného člověka Ježíše.“ LOHSE, Bernhard. *Epochy dějin dogmatu*. První vydání. Jihlava: Mlýn, 2003, s. 71-72.

postavami zastávajícími adopcionismus byly toledský arcibiskup Elipand a jeho zastánce Felix z Urgelu. Podle nich neztratil Kristus svou lidskou přirozenost, ale získal božskou, byl Otcem adoptován, není to přímo jeho boží syn. S tím se ovšem objevila otázka o Kristovu vykupitelském díle. Felix musel předstoupit před shromáždění v Řezně, kde bylo jeho učení označeno za herezi a byla uvalena klatba na každého, kdo by toto učení dále zastával. Otázku adopcionismu řešily ještě synoda v Římě roku 798 a o rok později synoda v Cáchách, kde bylo opět zavrženo Felixovo učení. Synoda v Cáchách je dokladem toho, že se král snažil o čistotu víry, jak to ve svých instrukcích oznámil papeži Lvovi III. Felix musel odvolat své učení a vrátit se do svého biskupství jako poražený a pod kontrolou lyonského arcibiskupa Leandra.

5.2. Vztahy s Byzancí

Problémy Východu a Západu se netýkaly ani tak politických a mocenských střetnutí, jako spíše rozdílných dogmatických a teologických pohledů Říma a Byzance. Do těchto sporů byla později zatažena i franská říše¹⁴⁵.

„Ačkoli připouští pravé božství i lidství, nevnímá je v organické jednotě, která tvoří základ konkrétní osobnosti. Dvě přirozenosti pro něj znamenají dvě osoby. Nestorianismus úplně opomíjí důležité rozlišování mezi tím, zda jsou přirozenost a podstata přítomny v jediné osobě, anebo zda je osoba na své přirozenosti relativně nezávislá.“ BERKHOF, Louis. *Dějiny dogmatu*. Praha: Návrat domů, 2003, s. 81.

¹⁴³ *„V centru Pelagiové teologie stojí myšlenka všudypřítomnosti a spravedlnosti Boží. Své pojetí Boží všudypřítomnosti a spravedlnosti ovšem nezískal ani tak z Písma svatého, jako spíše z filosofie, nebo, obecněji řečeno, z lidského rozumu. Pelagius pojímá Boží spravedlnost jako požadující a soudící, ale hned na počátku jeho teologie se setkáme s téměř racionalistickou tezí, že Bůh od člověka nemůže požadovat něco, co člověk nemůže vykonat. Bůh je spravedlivý soudce všech lidí. Nikdo nespravedlivý mu neunikne. ... Pelagiovi šlo přitom o jediné: důtklivě připomenout křesťanům své doby požadavek posvěceného života a zodpovědnost každého jednotlivce za přestoupení božských příkazů. Každý se může v pravdě obrátit k Bohu.“* - LOHSE, Bernhard. *Epochy dějin dogmatu*. První vydání. Jihlava: Mlýn, 2003, s. 89.

„Podle Pelagia Adam nedostal od Boha při stvoření pozitivní, aktivní svatost. Jeho prvotní stav byl spíše neutrální, ani svatý ani hříšný, s otevřenou možností ke konání dobra nebo zla. Měl svobodnou a ničím nepodmíněnou vůli, která mu umožnila rovnocenně volit mezi alternativami. Byl schopen zhřešit nebo se hříchu vystříhat, podle toho, co se mu zdálo příhodné. Nijak však nemohl ovlivnit svou smrtelnost, protože byl již smrtelným stvořen, a to tak, že byl cele poddán zákonu smrti. rozhodl se svobodně pro hřích. Svým pádem do hříchu nepoškodil nikoho jiného než sebe, takže svým činem nijak nezasáhl lidskou přirozenost. ... Lidé se nadále rodí ve stejném stavu jako Adam před pádem. Jsou svobodní nejen od hříchu, ale i od veškeré poskvrny.“ BERKHOF, Louis. *Dějiny dogmatu*. Praha: Návrat domů, 2003, s. 105.

¹⁴⁴ HÄGERMANN, Dieter. *Karel Veliký: Vládce Západu*. První vydání. Praha: Prostor, 2002, s. 267.

¹⁴⁵ Nejzákladnější informaci podává standardní česká práce *Dějiny Byzance*. Srov.: Kolektiv autorů. *Dějiny Byzance*. Praha: Academia, 1996, s. 120-128. Dále k tématu: DOSTÁLOVÁ, Růžena. *Byzantská vzdělanost*. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 144-156. AVENARIUS, Alexander. *The Byzantine Struggle over the Icon*. Bratislava: Slovak Academy of Sciences, 2005, s. 73-78. Nelze nezmínit standardní západní práci: Kardinál SCHÖNBORN, Christof. *Ikona Krista*.

Císařovna Irena¹⁴⁶ vládla ve východořímské říši od roku 803, kdy zemřel její manžel Lev IV.¹⁴⁷ Měli spolu tehdy ještě nezletilého syna Konstantina VI.¹⁴⁸ Irena chtěla zpočátku upevnit své styky s rodem Karlovců pravděpodobně proto, aby jí Karel pomohl potlačit povstání na Sicílii. Navrhla tedy sňatek svého syna (císaře) s Karlovou dcerou Rotrudou. Pro Karla byl sňatek také výhodný, jelikož sliboval uznání jeho panství v Itálii a zvýšení jeho prestiže doma i za hranicemi. Z těchto důvodů Karel se sňatkem souhlasil a zahájil přípravy na svatbu, což zahrnovalo i vzdělávání jeho dcery, ale ke sňatku nakonec nedošlo. Právě za vlády císařovny Ireny vrcholí spory mezi Byzancí a franskou říší, a to sporem o obrazy¹⁴⁹ a především svoláním koncilu do Nikaje v roce 787 samotnou císařovnou, která chtěla napravit škody svých předchůdců.

Když byl Karel roku 798 v Cáchách, přišel mu list od císařovny Ireny, jehož obsah neznáme, ale s největší pravděpodobností se v něm jednalo o mír. Mezitím se však král dozvěděl o převratu v císařském paláci, při kterém přišel Konstantin VI. o zrak i o moc. Pozice Ireny, která se nyní stala jedinou císařovnou, byla nestabilní, proto se snažila o mír na všech frontách. Těmito událostmi byli Karel i jeho rádci uraženi a odmítali ženskou vládu. Přesto neodmítli nabízené diplomatické vztahy.

Jak jsem již zmínila na konci kapitoly 4.6. Karel a Lev III., císař se ke konci života snažil o uznání své císařské hodnosti Byzancí, a proto se do středu jeho zahraniční politiky dostala Konstantinopol. Ve východofranské říši se díky státnímu převratu dostal na císařský trůn Nikéfor I.,¹⁵⁰ který byl dobrým vojevůdcem a bránil se spolupráci s franským králem. Císař zahynul 26. července 811 při honičce v Moesii po vítězství nad Bulhary. Jeho syn byl velmi zraněn, a proto na jeho místo nastoupil jeho švagr Michael I., zastánce uctívání obrazů a slabý vládce. Pro Karla bylo jeho vládnutí výhodou v tom, že se snažil dovést mír mezi Východem

Teologické východiská. Bratislava: Vydavateľstvo Oto Németh, 2002. Syntetický vhléd do problému nejen ikonoborectví, ale i celé Karlovy doby podává kulturní historik Friedrich Heer. Srov. : HEER, Friedrich. *Evropské duchovní dějiny.* Praha: Vyšehrad, 2000, s. 51-55.

¹⁴⁶Žil 752-803.

¹⁴⁷Císařem 775-780.

¹⁴⁸Žil 771-797.

¹⁴⁹Viz následující kapitola: 5.3. Frankfurtský koncil.

¹⁵⁰Nikephoros I. žil vládl v letech 802-811. Původně byl finanční ministr císařovny Ireny, která pak byla při státním převratu svržena. Jeho největším úspěchem bylo naplnění státní pokladny přísnějším výběrem daní u bohatší skupiny obyvatel a u církve. Také obnovil Byzantskou kontrolu nad Peloponéským poloostrovem. Srov.: American Council of Learned Societies. *Dictionary of the Middle Ages.* New York: Charles Scribner's Sons, 1987, vol. 9, s. 132.

a Západem do konce. Karel vyslal franské poselstvo, které bylo na dvoře císaře přijato a hned posláno zpět do Cách. Uznání západního císaře od východního bylo na dosah ruky. Konstantinopolský patriarcha Nikéfor¹⁵¹ předal papeži Lvu III. volební oznámení, čemuž předtím bránil předchozí císař, jemuž vadilo, že papež vyzdvihoval Karla. A jelikož bývalý císař považoval jednotu církve a říše za jdoucí ruku v ruce, považoval tím pádem Lva III. za schizmatika. Dohoda, která se rýsovala mezi jeho nástupcem, Michaelem I. a Karlem, měla tyto roztržky překonat. Poselstvo, které čítalo Karlovy i Michaelovy posly, došlo na začátku roku 812 do Itálie a pokračovalo do Cách za Karlem Velikým. V Cáchách proběhly slavnostní ceremonie, poslové přijali od Karla exemplář mírové smlouvy a tím ho diplomaticky uznali za císaře. Dva císaři se tedy konečně dohodli a vládli současně. Karel se ale s konečnou podobou mírové listiny nespokojil, a proto se musela delegace na zpáteční cestě zastavit v Římě a tam přijala text smlouvy v kostele apoštola Petra ještě jednou, tentokrát z rukou papeže. Karel očekával, že z Konstantinopole dorazí do Cách podobná smlouva provázena ceremoniálním aktem.

5.3. Frankfurtský koncil

Již tak zvaný trullanský koncil v roce 691 zavazoval církev, aby respektovala orientální zvyklosti, což narazilo v Římě na nesouhlas. Podobně se k situaci ve východořímské říši postavila západní církev v momentě, kdy císař Lev III. útočil proti uctívání obrazů v letech 726 a 739. Všechny tyto neshody mířily ke sporu o formulaci filioque – zda Duch svatý vyšel z Otce, nebo i ze Syna.

Frankfurtský koncil se konal roku 794, kdy si Karel musel zvednout sebevědomí po politických i válečných porážkách. Měly se zde projednat politické a náboženské otázky. Koncilní akta se nám bohužel nedochovala. Shromáždění bylo zahájeno 1. června, kdy byl opět

¹⁵¹Shoda jmen s bývalým císařem.

odsouzen adopcianismus. Celá synoda se zabývala primárně otázkou o uctívání obrazů¹⁵². V roce 787 se konal druhý nikajský koncil, který se postavil za uctívání ikon a proti čemuž měl Karel potřebu se postavit. Nikajskému koncilu, sedmému ekumenickému, předsedala císařovna Irena a účastnili se ho i papežští legáti. Franky ale považovali za barbary a za národ, který je podřízen papeži, tudíž Karel na koncil pozván nebyl, a měl proto potřebu postavit se proti jeho výnosům.

Papež Hadrián I. uznal nikajský koncil za všeobecný a k teologickým disputacím s franskými učenci nepřistoupil. Přibližně tři roky po konání koncilu v Nikai se na franský dvůr dostala do latiny přeložena koncilní usnesení. Karlovi učenci sepsali spis *Libri Carolini*, na kterém se podílel především Theodulf, ale i Alquin. Ve spise teologové polemizují se závěry nikajského koncilu. Na okraji textu jsou vepsané poznámky jako „dobře“, „nejlépe“, apod. Je velmi pravděpodobné, že autorem poznámek je sám franský král. Výtah textu byl poslán papeži do Říma, který ho neschválil. Ovšem papež požadoval od Byzance, aby mu byly navráceny istrijská a jihoitalská diecéze. Jeho politické jednání bylo promyšlené – schválil neoficiálně závěry koncilu, ale mohl císaři vyhrožovat kletbou, kdyby mu nenavrátil majetek, a tím udržoval styk s franským králem. Teologové na dvoře Karla Velikého se v poslední kapitole spisu *Libri Carolini* soustředili především na špatnou interpretaci církevních otců, neznalost hebrejštiny nebo na to, že císařovna i císař¹⁵³ pokládali svá rozhodnutí za božská. Dále bylo zmíněno, že obrazy mají sloužit pouze jako ozdoba kostela a připomínka svaté události a nejsou předmětem uctívání¹⁵⁴. Na koncilu se projednávaly i další politické a hospodářské otázky, obrazoborectví však bylo hlavním tématem.

Teologické a politické spory 8. století postupně připravily rok 1054, kdy se křesťanstvo rozdělilo na východní a západní část.

¹⁵²HÄGERMANN, Dieter. *Karel Veliký: Vládce Západu*. První vydání. Praha: Prostor, 2002, s. 283.: „Tzv. spor o obrazy mezi uctíváči obrazů (ikonoduly) a jejich odpůrci (ikonoklasty) byl pokračováním sporu staré církve s judaismem a islámem, který ovšem prostřednictvím řecké filozofie a s ohledem na pojetí umělecké tvorby nabyl specifického rázu. Radikální stoupeni obrazů a jejich radikální odpůrci se nesmiřitelně střetávali v otázce, která mohla být zodpovězena buď poukazem na stvoření (Bůh stvořil člověka k obrazu svému), anebo opačně poukazem na zákaz zobrazení Boha ve starozákonním desateru. Spor se dále vyostřoval v důsledku nejednoduchého problému, zda obrazy mají podíl na svatosti dotyčného zobrazeného světce (nebo svěťice), nebo zda jsou pouze znakem odkazujícím k někomu, kdo je hoden úcty či modlitby. S tímto konfliktem se spojoval také christologický problém dvojí přirozenosti Krista, z nichž jedna – lidská – může být zpodobována, což opět upomíná na bludné učení Nestoriovu. V těchto nejjasnostech také spočívá vnitřní souvislost mezi sporem o obrazy a adopcianismem.”

¹⁵³Její syn, Konstantin.

¹⁵⁴Což byl důležitý kompromis, jelikož bylo řečeno, že není důvod proč by se měly ikony ničit.

6. Karolinská renesance

Karolinská renesance měla dvě stránky. Jedna se obracela do minulosti, to byla skutečná renesance obnovující upadlou klasickou vzdělanost, očišťující latinu od barbarských nářečí, ale tato snaha zůstala omezena na malý kruh vysoce vzdělaných učenců. Druhá stránka se obrací do přítomnosti a klade důraz na výchovu jak kleriků, tak laiků prostřednictvím budování škol. Karel Veliký byl svým způsobem barbar, jelikož nebyl příliš kultivovaný, do konce svého života se snažil naučit číst a psát. Na svých cestách však viděl mnoho krásných měst, například Ravennu a Řím, která ho okouzila, a měl umělecký cit. Karlova láska k italské kultuře byla důvodem, proč franský panovník horlivě podporoval italské gramatiky, např. Paula Diacona¹⁵⁵, Petrusa nebo Paulina¹⁵⁶ a přivedl je ke svému dvoru, kde měli vyučovat. Karel se rozhodl, že by jeho říše měla být zkultivována, a jak jsem zmínila, začíná u jazyka. Na svůj dvůr si pozve Alquina, který s několika žáky přesídluje ke Karlu Velikému a učí krále i jeho děti číst a psát a zakládá dvorskou školu.

Reformy a obnova, které byly základem karolinské renesance, měly za cíl primárně očistit a předat svaté texty, řehole, křesťanskou literaturu, vytvořit nové vydání bible, ... „Vodítkem byla a zůstala římská tradice, jež spojovala pozdně antické dědictví s papežskými texty, vrcholícími v díle Řehoře Velikého. Franská říše přijala tuto tradici za svou ode dnů anglosaských evangelistů Willibrorda a Bonifáce.“¹⁵⁷

6.1. Cáchy

Aachen se stal pro Karla hlavním sídlem, jak jsem již výše zmínila. Poloha města nebyla nejvýhodnější z důvodu nepřítomnosti velkých řek, ale hospodářská půda v okolí falce byla úrodná, lesy plné zvěře a další „plusové body“ získávalo území díky výskytu teplých pramenů. „Sám Karel spolu s bratrem Karlomanem zde oslavili vánoční svátky roku 768 a v příštím roce byly z „veřejného paláce“ v Cáchách odeslány dvě královské listiny. Třebaže

¹⁵⁵Vychovatel princezny.

¹⁵⁶Pozdější akvilejský patriarcha a teolog.

¹⁵⁷HÄGERMANN, Dieter. *Karel Veliký: Vládce Západu*. První vydání. Praha: Prostor, 2002, s. 246.

z tohoto terminologického posunu od villa (statek) k palatium (palác) nelze patrně dělat příliš dalekosáhlé závěry, přece jen je patrné, že v Cáchách musela existovat architektura, jež umožňovala reprezentativní pobyt franských králů. Archeologické vykopávky prozrazují, že chrám byl vybudován na místě římských lázní, které pozdější přístavbou v podobě jakési apsidy, sloužící také jako kaple, získaly.¹⁵⁸ Výstavba Cách v podobě královské falce začala v 90. letech 8. století. Nejdůležitější práce probíhaly v letech 788-789. Karel v tomto sídle pobýval většinu času od roku 794-795. Palác z doby Karla Velikého byl přestaven a dodnes zachován jako gotická radnice.

V roce 789 v Cáchách vznikly výnosy, které se týkaly vzdělávacího a státního programu. Je z nich vidět, že král příliš nerozlišoval světské a náboženské otázky. Chápal se jako Bohem zvolený král, a proto mu nepříslušely pouze některé úkoly, jako Večeře Páně, udělování svátostí a svěcení. Vzdělávací program nebyl pro Karla jen intelektuální záležitostí, šlo mu i o propojení území v říši, které byly do té doby poměrně svébytné právně, sociálně a kulturně. Ovšem z důvodu nedostatku škol nebyl nikdy „dotažen do konce“.

6.2. Alquin

Pro tuto kapitolu jsem čerpala informace především z citované práce Christiana Kocha¹⁵⁹. Alquin z Yorku byl jedním z myslitelů na dvoře Karla Velikého a hrál významnou roli ve vzdělávacím programu. Byl anglosaským mnichem, narodil se v roce 740 v Northumbrii v rodině statkáře a zemřel roku 804 v Tours. Vzdělání nabyt v Yorku, kde působil arcibiskup Egbert, jež byl ve styku s Bedou Ctihodným a později s Bonifácem. Před jeho nástupem na Karlův dvůr byl ředitelem školy v Yorku, která tenkrát disponovala obrovskou knihovnou. Díky svému pobytu v tak rozsáhlém vzdělávacím centru se seznámil se všemi mysliteli antiky¹⁶⁰. V kontinentální Evropě bylo vzdělání na nižší úrovni než v Británii, a to od doby, kdy císař Justinián v roce 529 zavřel Platónovu Akademii. V irských kláštřích byla uchována řečtina,

¹⁵⁸HÄGERMANN, Dieter. *Karel Veliký: Vládce Západu*. První vydání. Praha: Prostor, 2002, s. 240 - 241.

¹⁵⁹KOCH, Christian. *Die Bildungspolitik unter Karl dem Großen und Alquin von York*. První vydání. München Ravensburg: GRIN Verlag, 2004.

¹⁶⁰Samozřejmě do té míry, do jaké byla jejich díla k dispozici.

a tak mohl například Jan Scotus Eriugena¹⁶¹ na příkaz Karla Velikého přeložit do latiny díla Dionysia Areopagity¹⁶². Alquin nevytvořil novou filosofii, ale vpravil antická a pozdně antická díla do myšlenkového světa raného středověku. Filosofové, kteří byli pro Alquina inspirací, jsou především Augustin, Boethius a Cassiodorus.

Alquin staví sedm svobodných umění, neboli artes liberales do středobodu svého pedagogického programu, přičemž logika v něm zaujímá nejdůležitější místo. Svobodná umění dělí do dvou skupin – trivium¹⁶³ a quadrivium¹⁶⁴. Jeden z jeho studentů, Hrabanus Maurus, popsal ve svém díle *O vzdělávání duchovních* sedm svobodných umění a zdůraznil takovýto typ vzdělávání pro duchovní. Nepřevzal všechny Alquinovy body, ale objevuje se v jeho díle koncepce vzdělávání aplikovaná na Karlovu politiku. Filosofie nebyla pouze duchovní nadstavbou, ale byla zároveň pragmaticky použita jako nástroj politiky.

Alquin se setkal s Karlem Velikým v Parmě roku 787 a poté přišel do jeho říše. Ze své domoviny přinesl nejen vědomosti o antických myslitelích, ale také texty římských autorů a církevních otců. Karel mu přenechal odpovědnost za vzdělávací a kulturní politiku a za stavbu dvorní školy. Dvorská škola se ovšem nedá srovnávat s dnešními vzdělávacími ústavami, bylo to mobilní zařízení, které se stěhovalo se svým vládcem napříč celou říší. Alquin vyučoval pomocí diskuze, žákům byly dávány otázky, na jejichž odpověď měli sami přijít. Pomocí otázek měla být ve studentech probouzena zvědavost a zároveň trénován jejich intelekt.

Alquin byl nejen aktivní učitel, ale také zkoncipoval celou řadu písemností. Vedle rozličných básnických prací to byla především tři díla – *De fide sanctae trinitate*¹⁶⁵, *De dialectica*¹⁶⁶, *Disputatio de vera philosophia*¹⁶⁷. Dlouhou dobu se Alquin považoval za autora

¹⁶¹Žil v letech 810-877.

¹⁶²Neboli tzv. Pseudodionýsios Areopagita. FLOSS, Karel. *Filosofický slovník*. Druhé rozšířené vydání, Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1998, s. 333. „(kolem 5.-6. stol.) blíže neznámý autor, který v duchu křesťanství zpracoval novoplatónské nauky (...). Jeho spisy (zejm. *Peri theú onomatón* a *Peri mystikés theologiés*) měly vliv na scholastiku, zvl. na Tomáše Akvinského.”

¹⁶³Logika, rétorika, gramatika.

¹⁶⁴Aritmetika, geometrie, muzika, astronomie.

¹⁶⁵V předmluvě tohoto díla dává Alquin důraz na to, že zbraněmi císaře nemůže být pouze moc a politika, ale také moudrost, kterou si může podmanit učence. Dále píše, že císař je lépe připravený na svou dráhu, pokud se věnuje logice.

¹⁶⁶Je to učebnice dialektiky, která začíná ustanovením filosofických termínů. Alquin rozděluje tuto knihu s odkazem na Isidora ze Seville na fyziku, etiku a logiku. Kniha je sepsána formou dialogu, kdy Alquin mluví s Karlem Velikým. Ovšem není to dialog podobný těm antickým, jako například u Platóna, jelikož Alquin používá dialog primárně jako rétorický prostředek.

známé *Libri Carolini*, která útočila na Byzanc a její kult uctívání obrazů. *Libri Carolini* byla pravděpodobně sepsána Theodulfem Orleánským, jenž dal dílu polemický charakter. Skrze Karlovu vzdělávací politiku vznikl Byzantské říši nejen protivník na úrovni politické nebo vojenské, ale i duchovní. I když Alquin toto dílo vlastnoručně nenapsal, je pokládán za jeho duchovního otce.

Alquinovi se díky Karlově podpoře podařilo vytvořit funkční vzdělávací systém produkující kvalifikované odborníky, kterých bylo na panovníkově dvoře potřeba. Uvedla bych za příklad dva Alquinovy studenty, Einharta a Hrabana Maura. Alquin „nevymyslel“ žádnou novou filosofickou koncepci, ale přesto položil svou vzdělávací politikou základní kámen středověké scholastiky. Pozdější filosofie pracovala především s jeho zdůrazněním svobodných umění jako základem vzdělání. Zvláště důležitý je zde Eriugena, jako první středověký filosof vytvořil komplexní filosofický systém, který předkládá ve svém díle *De divisione naturae*. Známým se stal také díky své expertíze ve sporu o predestinaci, kde odsoudil názor Gottschalka¹⁶⁸. Eriugena se odvolal především na mladého Augustina, zatímco Gottschalk argumentoval spíše díly pozdějšího Augustina. Eriugena je asi nejdůležitějším myslitelem v karolinské epoše. Po jeho smrti se podobně originální myslitel objevuje až v 11. století, a tím je Anselm z Canterbury¹⁶⁹. Zároveň můžeme říci, že s Eriugenou končí karolinská renesance, ačkoliv musíme mít na mysli, že samotný pojem karolinské renesance je značně komplikovaný.

V této kapitole jsem podtrhla význam vzdělávací politiky za Karlovy vlády, jelikož bez Alquina by se evropští myslitelé nemohli dostatečně seznámit s antickou kulturou a antickými filozofy. Je jen otázkou, kdy by si k nám tato díla našla svou cestu a možná bychom pak skutečně mohli hovořit o „temném středověku“, minimálně co se týká vědy a vzdělání.

¹⁶⁷Toto dílo je vzdělávacím programem pro školy a zabývá se otázkami o vzdělávání a vyučování. Alquin zde dává svému vzdělávacímu program filosofický ráz. Označuje skrze studium dosáhnoutou moudrost jako nejvyšší štěstí, které nenáleží pouze kléru a šlechtě, ale i obyčejnému lidu. To byl pro středověk velmi pokrokový názor, jelikož vzdělávací monopol do té doby náležel v rukou církve.

¹⁶⁸Zák Hrabana Maura.

¹⁶⁹1033-1109.

6.3. Einhart¹⁷⁰

Einhart se narodil kolem roku 770 a zemřel 840. Jeho jméno můžeme najít v různých podobách – Einhard, Einhartus, Ainhardus, a dalších. Pocházel z franské šlechtické rodiny a byl vzdělán v klášteře ve Fuldě. Einhart přišel do dvorské školy v Cáchách na začátku roku 790, kdy jí stále řídil Alquin. Když se Alquin odebral do Tours, byl v této funkci vystřídán právě Einhartem. Byl nejenom básníkem, ale také expertem na architekturu a umění. Einhart například dohlížel na nové stavby, především na baziliku v Aachenu. Nepůsobil pouze jako Karlův dvořan, stavebník a básník, ale také jako diplomat. V pozdějších letech ho Karel Veliký poslal na velvyslanceckou misi. V roce 806 zajistil od papeže Lva III. souhlas ke Karlovým plánům k rozdělení říše. Einhart měl v posledních letech Karlova života velký vliv na jeho politiku. On požádal papeže o podepsání Karlovy politické závěti, *Divisio regnorum*, z roku 806. Zároveň pobídl Karla k sepsání vlastního testamentu¹⁷¹ a inicioval jmenování Ludvíka Pobožného spolucísařem v roce 813.

Po Karlově smrti se stal soukromým tajemníkem Ludvíka, který se mu odvděčil za jeho loajalitu tím, že ho jmenoval opatem několika klášterů, jako St. Cloud u Paříže, St. Servatius v Maastrichtu, St. Pierre a St. Bravo u Gentu. Mezi územními dary získal v roce 815 Mühlheim, kde v roce 828 vybudoval kostel a klášter pro ostatky mučedníků sv. Marcellina a sv. Petra. Poté, co byl Einhart v roce 817 jmenován soukromým učitelem Lothara¹⁷², jeho vztah s Ludvíkem Pobožným ochladnul. Vliv císařovny Judity v roce 830 dosáhl vrcholu a vypukla otevřená rodinná hádka mezi Ludvíkem a jeho syny. V této době odešel spolu se svou ženou Immou do ústraní jeho kláštera v Seligenstadtu a tam strávil zbytek života jako mnich. Imma, která se stala abatýší, zemřela v roce 836 a Einhart pak 14. března 840. Einhartův epitaf napsal Hrabanus Maurus.

Einhart napsal mnoho spisů v latině, například *Libellus de adoranda cruce*, *Translatio et Miracula SS. Marcellini et Petri*, *Passio martyrum Marcellini et Petri*, navíc napsal více

¹⁷⁰Informace k této kapitole jsem čerpala převážně z: American Council of Learned Societies. *Dictionary of the Middle Ages*. New York: Charles Scribner's Sons, 1984, vol. 4, s. 412-413.

Pro hlubší studium doporučuji: BUCHNER, Max. *Einhard's Künstler – und Gelehrtenleben: ein Kulturbild aus der Zeit Karls des Grossen und Ludwigs des Frommen*. Bonn: Kurt Schroeder, 1922.

¹⁷¹Dochován pouze v díle *Vita Carol Magni*.

¹⁷²Jeden ze synů Ludvíka Pobožného.

než šedesát dopisů datovaných do období 823-836 týkajících se politických záležitostí za Ludvíkovy vlády. Jeho nejvýznamnějším dílem je samozřejmě *Vita Caroli Magni*, sepsána pravděpodobně v Seligenstadtu v letech 830 a 833. Je to první a asi také nejlepší světská biografie napsaná ve středověku, která zároveň významným způsobem přispěla ke zmapování historie germánského jazyka, literatury a kultury. Vliv Suetonia je evidentní v celém díle. Ačkoliv *Vita Caroli Magni* obsahuje mnoho faktických chyb a Einhart se nikdy osobně nezúčastnil Karlových vojenských tažení, která jsou v díle popisována, stále zůstává jediným dochovaným svědectvím života a díla Karla Velikého od někoho, kdo Karla dobře znal. V období středověku byla kniha velmi populární a dochovalo se nám více než osmdesát rukopisných fragmentů. *Vita Caroli Magni* byla ve třináctém století přeložena do němčiny, ale z tohoto překladu se nám dochovaly pouze malé fragmenty.

Závěr

Z říše Karla Velikého se zrodily dva nástupnické státy. Jedním z nich byla Kapetovská Francie a pak sasko-štaufská svatá říše římská. Tak mniši v opatství st. Denis stvořili mýtus o „návratu rodu Karlova“ v Ludvíku VI. a dali vzniknout pozdějším *Velkým kronikám Francie*. Karel Veliký byl tedy panovníkem, bez jehož politické, vojenské a kulturní činnosti by se Evropa nestala takovou, jakou je. Jeho vláda nebyla významná pouze díky jeho činům, ale také díky práci učenců, kteří byli na jeho dvoře. Jejich podpora se týkala jak právnických, teologických či politických sporů, tak vzdělávací reformy či vzestupu kultury ve smyslu stavebnictví a literatury.

Karel Veliký nebyl jen vynikající politik a vojevůdce, ale také člověk se smyslem pro kulturu a se vztahem k náboženskému životu. Karlovo úsilí po vědění a vzdělání se vyrovnávalo jeho dobovačným snahám, neboť i ono bylo pro něho symbolem moci. Tak jako ve státním životě, tak i v kulturně-duchovním šlo nejprve o to, aby byla vytvořena obecná základna budoucího svérázného kulturního vývoje útvarů vyrostlých z velké Karlovy říše. Byl velice ambiciózní, což mělo za následek jeho neustálou snahu „podrobit“ si Petrův stolec. Po jeho smrti se vlády ujímá syn Ludvík zvaný Pobožný, za jehož slabé vlády moc franské říše klesá. V roce 843 je uzavřena tzv. Verdunská smlouva, která rozděluje říši mezi tři Ludvíkovy syny – Karla Holého, Lothara a Ludvíka Němce. Tím se obrovské panství, které vybudoval Karel Veliký, dělí a již nikdy nebude takové, jaké bylo za jeho vlády, a rod Karlovců se postupně vyžije. Ovšem o těchto událostech tato práce již nepojednává.

Karel Veliký byl završením snah jeho předků z rodu Pipinovců o panování ve franské říši a byl samotným vrcholem, kterého dosáhli. Jeho velikost je tedy bezpochyby taková, že si svůj přídomek Veliký zaslouží.

Použitá literatura

a) Prameny

- 1) AUGUSTIN, svatý. *O boží obci* (1. a 2. Díl). Přetisk prvního vydání z roku 1950. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1284-3.
- 2) DIACONUS, Paulus. *Geschichte der Langobarden = Historia Langobardorum*. Herausgegeben und übersetzt von Wolfgang F. Schwarz. Darmstadt: WBG (Wissenschaftliche Buchgesellschaft), 2009. ISBN 978-3-534-22258-2.
- 3) EINHARD. *Kaiser Karls Leben*. Berlin: Wilhelm Beyer's Verlagsbuchhandlung, 1850.
- 4) GARROD, H.W. – MOWAT, R.B. *Einhard's life of Charlemagne: the latin text*. Oxford: The Clarendon press, 1915.
- 5) SUETONIUS Tranquillus, Gaius. *Životopisy dvanácti císařů spolu se zlomky jeho spisu O významných literátech*. Třetí vydání. Praha: Svoboda, 1974.
- 6) Z TOURS Řehoř. *O boji králů a údělu spravedlivých. Kronika Franků. Dějiny v deseti knihách*. První vydání. Praha: Argo, 2006. ISBN 80-7203-597-5.

b) Sekundární literatura

- 1) AVENARIUS, Alexander. *The Byzantine Struggle over the Icon*. Bratislava: Slovak Academy of Sciences, 2005. ISBN 90-88880-66-1.
- 2) BEDNAŘÍKOVÁ, Jarmila. *Frankové a Evropa*. První vydání. Praha: Vyšehrad, 2009. ISBN 978-80-7021-942-3.
- 3) BEDNAŘÍKOVÁ, Jarmila. *Stěhování národů*. Druhé vydání. Praha: Vyšehrad, 2007. ISBN 978-80-7021-705-4.
- 4) BEDNAŘÍKOVÁ, Jarmila. HOMOLA, Aleš. MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk. *Stěhování národů a východ Evropy*. První vydání. Praha: Vyšehrad, 2006. ISBN 80-7021-787-1.
- 5) BERKHOF, Louis. *Dějiny dogmatu*. Praha: Návrat domů, 2003. ISBN 80-7255-077-2.
- 6) BUCHNER, Max. *Einhards Künstler – und Gelehrtenleben: ein Kulturbild aus der Zeit Karls des Grossen und Ludwigs des Frommen*. Bonn: Kurt Schroeder, 1922.

- 7) DOSTÁLOVÁ, Růžena. *Byzantská vzdělanost*. Praha: Vyšehrad, 2003. ISBN 80-7021-409-0.
- 8) FRANK Suso, Karl. *Dějiny křesťanského mnišství*. První vydání. Praha: Benediktinské arcidiákonství sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2003. ISBN 80-902682-8-5.
- 9) HÄGERMANN, Dieter. *Karel Veliký: Vládce Západu*. První vydání. Praha: Prostor, 2002. ISBN 80-7260-071-0.
- 10) HEER, Friedrich. *Evropské duchovní dějiny*. Praha: Vyšehrad, 2000. ISBN 80-7021-333-7.
- 11) HOLZHERR, Georg. *Řehole Benediktova – uvedení do křesťanského života. Komentář*. První české vydání. Praha: Benediktinské arcidiákonství sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2001. ISBN 80-902682-3-4.
- 12) JAMES, Edward. *Frankové*. První vydání. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 1997. ISBN 80-7106-200-6.
- 13) KOCH, Christian. *Die Bildungspolitik unter Karl dem Großen und Alquin von York*. První vydání. München, Ravensburg: GRIN Verlag, 2004. ISBN 978-3-640-34407-9.
- 14) Kolektiv autorů. *Dějiny Byzance*. První vydání. Praha: Academia, 1996, s. 120-128. ISBN 80-200-0454-8.
- 15) Kolektiv autorů. *Dějiny evropského kontinentálního práva*. 3. upravené vydání. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-54-7.
- 16) LE GOFF, Jacques. *Kultura středověké Evropy*. Druhé vydání. Praha: Vyšehrad, 2005. ISBN 80-7021-808-8.
- 17) LOHSE, Bernhard. *Epochy dějin dogmatu*. První vydání. Jihlava: Mlýn, 2003. ISBN 80-86498-04-2.
- 18) OHLER, Norbert. *Válka ve středověku*. Praha: H &H, 2004. ISBN 80-86022-91-9.
- 19) RATKOWITSCH, Christine. *Karoli vestigia secutus. Die Rezeption des "Aachener Karlsepos" in der Carlias des Ugolino Verino*. Wiener Studien Beiheft 25, Arbeiten zur mittel- und neulateinischen Philologie 4. Wien: Verlag der österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1999. ISBN 3-7001-2809-6.
- 20) Kardinál SCHÖNBORN, Christof. *Ikona Krista. Teologické východiská*. Bratislava: Vydavateľstvo Oto Németh, 2002. ISBN 80-88949-56-4.
- 21) VENTURA, Václav. *Spiritualita křesťanského mnišství*. Díl 2-3. První české vydání. Praha: Benediktinské arcidiákonství sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2010. ISBN 978-80-86882-14-7.

c) Užité encyklopedie a slovníky

- 1) American Council of Learned Societies. *Dictionary of the Middle Ages*. New York: Charles Scribner's Sons, 1983, vol. 2. ISBN 0-684-16760-3.
- 2) American Council of Learned Societies. *Dictionary of the Middle Ages*. New York: Charles Scribner's Sons, 1984, vol. 4. ISBN 0-684-16760-3.
- 3) American Council of Learned Societies. *Dictionary of the Middle Ages*. New York: Charles Scribner's Sons, 1985, vol. 5. ISBN 0-684-16760-3.
- 4) American Council of Learned Societies. *Dictionary of the Middle Ages*. New York: Charles Scribner's Sons, 1985, vol. 6. ISBN 0-684-16760-3.
- 5) American Council of Learned Societies. *Dictionary of the Middle Ages*. New York: Charles Scribner's Sons, 1987, vol. 9. ISBN 0-684-16760-3.
- 6) American Council of Learned Societies. *Dictionary of the Middle Ages*. New York: Charles Scribner's Sons, 1988, vol. 10. ISBN 0-684-16760-3.
- 7) FLOSS, Karel. *Filosofický slovník*. Druhé rozšířené vydání, Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1998. ISBN 80-7182-064-4.
- 8) *Lexikon des Mittelalters*. Munich: LexMA-Verlag, 1980ff. ISBN 3-423-59057-2.
- 9) *Oxfordský slovník světových dějin*. První vydání. Praha: Academia, 2005. ISBN 80-200-1054-8.
- 10) *Ottův slovník naučný: Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí*. 13. díl. Praha: Vydavatelství a nakladatelství J. Otto, 1989.

Summary

The thesis focuses on the personality and historical era of Charlemagne, the King of the Franks and the Emperor of the Romans, especially with respect to the state of the church. No sovereign of the Christian-Germanic age from Late Antiquity to Reformation can compare to Charlemagne's impact on the world history.

The opening chapter explores Charlemagne's predecessors from the Dynasty of Pepin, specifically the majordomos from Pepin I to Charlemagne's father Pepin III. The introducing part is followed by both the description of the sovereign's family background and the economy of the the Kingdom of the Franks. The central focus revolves around the relationship between Charlemagne and the church, therefore the Christian mission to the Saxons is dealt with in detail. The thesis analyses Charlemagne's position of power in relation to particular popes while emphasizing the attitudes maintained by Adrian I and then Leo III. Furthermore, theological disputes of the Charlemagne era, such as adoptionism and iconoclasm, are described.

The work concludes with the theme of Carolingian Renaissance as a cultural movement. It stresses the significance of Aachen, the residential town founded by Charlemagne, and above all the contribution of Einhard and Alcuin - two scholars who stayed at the royal court. Moreover, both Alcuin's credits earned by the foundation of court school promoting systematic education and also Einhard's authorship of *Vita Caroli magni* are discussed.

The thesis draws from *Vita Caroli magni* by Einhard as its principal source, and also from dictionaries and relevant scholarly literature.